

Словото

ЛИТЕРАТУРА
•
ИЗКУСТВО
•
ОБЩЕСТВО

СЕДМИЧНО ИЗДАНИЕ НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ,
ОСНОВАН 1913 Г. С ПОЧЕТЕН ПРЕДСЕДАТЕЛ ИВАН ВАЗОВ

ДНЕС

Абонамент

Всеки месец до 15-о число на
2026 г.,
във всяка пощенска станция,
можете да се абонирате
за вестник „Словото днес“:

за 1 месец - 6 лв./ 3 €
за 3 месеца - 18 лв./ 9 €
за 6 месеца - 36 лв./ 18 €
за 10 месеца - 60 лв./ 30 €

Каталожен
№ 115

ISSN 1312-3173

Кое позор е и кое е слава

31 бр. (1252),
15.10.2026,
година XXI - 0.77 €

Петър Андасаров

Не, не става въпрос за смисъла на двете думи, а за деяния и дела на хора, назовани с тях. Отмина достатъчно време от дните, в които позорни думи взривиха живота на и без друго обърканите българи, защото повечето от тях се гордееха с името на поета, чиито стихове бяха стигнали до духовните простори на народи от цял свят. А у нас самата история вече го бе съхранила в свои редове завинаги. Никола Вапцаров. Повечето стихотворения от единствената му стихосбирка „Моторни песни“ бяха станали любими на интелектуалци и работници, на ученици, студенти и възрастни. Бяха намерили достойно място в страници на учебници, научни и художествени книги. Рисуваха го знаменити художници, възкресиха неговия красив и обичан образ талантлив кинотворци с филма „Песен за човека“. И отведнъж – гръм от ясно небе, предизвикан именно от позорните думи на организирана шайка от уж знаещи и можещи писатели и журналисти. И други отрепки покрай тях. Към човека и поета Никола Вапцаров полетяха отровни стрели с цел отричане и омаскаряване на личността и творчеството му. Едни от най-грозните набези бяха излиянията помийни от телевизионния екран на известната Маргарита Михнева и разхвалявания стихописец Марин Георгиев, който чрез взлом превзе най-известния вестник „Литературен фронт“. Впрочем тази атакуваща група водеше и поетът-сатирик Марко Ганчев, когото новите псевдodemократи изпратиха на дипломатическа софра. Боже, как не ги досрамя, как не ги хвана страх от възмездие, каквото един ден, рано или късно, ще дойде!

Кое позор е и кое е слава ли?

Като орлици и бели гълъби в мирните, следвоенни пространства, по всички посоки на света отлитаха и спираха в сърцата на хиляди, на милиони хора неговите нежни и огнени стихове. Те вече бяха влезли в домовете на хората и в библиотеки на България. Знаеше ги цял народ. Обичаше и славеше неговото име! Защото бе почувствал красотата и силата на поезията му:

„Зная своето място
във живота
и напразно
няма да се дам.
Честно ще умра
като работник
в боя ни за хляб
и свобода.“

И

„За мен е ясно,
както че ще съмне –
с главите си
ще счупим ледовете.
И слънцето
на хоризонта тъмен,
да, нашто ярко слънце
ще просветне.
И нека като пеперуда
малка
крилата ми опърли
най-подире.
Не ще проклинам,
няма да се вайкам,
защото все пак, знам,
ще се умира.“

Но да умреш,
когато се отърсва
земята от отровната си плесен,
когато милионите възкръсват,
това е песен, да, това е песен!“

И – представете си – тези стихове били декларативни, помпозно написани, нямали стойност на истинска поезия. И не били национално значими! Според „интелектуална“ глутница от настанилите се покрай пищните хранилки на Сорос, „Отворено общество“ и „Америка за България“. Но срещнаха избухналия срещу тях справедлив гняв, особено когато посегнаха хищнически и грозно на човека Никола Вапцаров. Бил хилав, боledувал от рахит, а и мисленето му не било в ред!

Така ли? Чуйте пък банскалии: „Де да видеха Кольо не само в младите години, каков левент беше. В сравнение с него те са жалки мъничета!“. „Целият свет го призна за голем, а тия мижитурета го отричаа? Ще го отречат на кукуво

лето!“, „Никой не може да отрече Вапцаров, всеки опит е израз на жестоко безсилие!“

Всички тези и много още думи се надпреварваха да изрекат насъбралите се пред паметника на техния Кольо. А в очите им припламваха искри като заговориха за неговото събаряне, пак от самовнушили си, че времето е тяхно, ново (демократи). „А се опитаа, а си строшиха главите в него!“ И в избухналия смях прозвуча силен мъжки глас: „Банско не е Банско без Вапцаров!“

Тези техни изповеди изразяваха и болка от опитите на жалки родинохулители да хвърлят черна сянка върху името на Никола Вапцаров, и безмерната обич към него – човека и световния поет, и най-вече гордостта им, че и той, и всички те са залюлени в рождената си люлка в skutите на Банско.

На стр. 5

Поезия,
стр. 8, 9, 12, 14

Проза,
стр. 4, 6, 13, 15

Критика,
стр. 7, 10, 11, 16

Публицистика,
стр. 1, 3, 4, 5

MOTO-PHONE

Лечебната отрова на „Живо жило“

Безспорно поетът Атанас Звездинов е признатият баснописец в съвременния ни литературен контекст. Автор е на 40 книги за деца и възрастни – поезия и проза. През последните 30 години той посвещава творческата си енергия на баснята, издавайки 9 сборника.

Неговият най-нов сборник „Живо жило“ (издание на Фондация „Устойчиво развитие за България“) беше представен в столичния Клуб на фоторепортера и събра над 100 колеги, читатели и приятели на автора. Общественици, писатели, журналисти и учени уважиха събитието – сред тях бяха *Пламен Славов – зам.-министър на културата, ген. Румен Ралчев – политик и бизнесмен, политиците Атанас Мерджанов и Валери Жаблянов, Камелия Кюркчиева – зам.-кмет на район „Изгрев“, проф. Петко Тодоров и др.*

Станка Шопова – председател на Фондацията – приветства гостите с думите: „Баснята е жанр, чрез който в един образ – тъжен или страшен, чрез хумор и ирония – се обобщава времето и неговите криви огледала. В края на текста по принцип има присъда, която носи поука, размисъл и желание за промяна към по-добро...“.

Атанас Звездинов говори за връзката между баснята и властта: „Тази книга събира басните с обществено-политическа насоченост. Вече почти не пиша лирика, този жанр ме превзе – накъдето и да се обърна, навсякъде виждам ситуация за нова басня...“.

В анализа си *Боян Ангелов* отбеляза: „Сатирата на Звездинов е остра, но щадяща. Тя няма за цел да унизи индивидуалната личност, а да разкрие онези черти от характера, влезли в дисхармония с моралните норми. Днес са малцина съвременните български писатели, които използват баснята като средство за осмисляне на трудния, изпълнен с несправедливости и неравенства обществен преход, съпътстван от безнадеждност, омраза, разочарование, бедност, nihilизъм, ненавист, отчуждение... Атанас Звездинов е намерил формулата, чрез която интригуващата фабула се сдобива с въздействаща морална поука“.

За присъствието на писателя в съвременната култура свои мисли сподели *Иван Есенски*.

„Съдбата на България е сложна – нашата култура е сред най-древните в Европа. А ние би трябвало да я предадем на следващите поколения.“

Наблюдението ми е, че съзнателно се пренебрегва словесността – няма я в приоритетите на политиците. В момента се изтласкват класици от учебниците. А Звездинов притежава особен талант – той изгради нов жанр – лирическата басня. Такава гъстота на израза, такава сила на внушението, такава оригиналност на оксимороните и римите няма в нашата литература...“

Петър Андасаров обобщил, че тези сатирични стихове могат да се четат по много пъти и всеки път ще откриваме нещо ново в тях.

Какво още ще прочетем в „Живо жило“? Авторът използва монолога. Въвел е необичайни азповествователи – монолозите се водят от името на абстрактни понятия, някои от които са устойчиви митологеми: плуга на историята, кацата с меда, паметната плоча, политическият гръбнак, обществената тайна, политическата рулетка, голата истина; други монолози представят етически категории: корупцията, суетата, справедливостта, глупостта, подкупта, покварата, компромата, компромиса; не са забравени и политическите категории: полемика, общественото мнение, сглобката и разглобката. Очовечени са предмети от бита: обувката, метлата, паницата, дъвката, стола и др. – чрез тяхното дискретно наблюдение се постига алегория, водеща към моралния упадък на индивида и обществото.

Основният принцип при изграждане на всеки монолог е играта на подтекста – от една страна, саморазкриването на субекта, както той се възприема; от друга страна, коментирането от гледна точка на другия или на обществото. В добре намерената от автора шаржовост читателят не просто се усмихва, той се забавлява от превъплъщенията на главния герой.

В книгата са включени и класически диалогични басни, напр. „Мижитурки и маски“, „Промяна и подмяна“, „Дяволска басня“, „Акъл и гръбнак“. Политическите послания не са конкретно оцветени – те са в рамките на моралните и общочовешки ценности, които нашето общество загърби в името на личното оцеляване или в защита на псевдоидеологии, удобни за сменящите се властници. Бидейки едновременно проникновен лирик и безпощаден сатирик, Атанас Звездинов притежава умереността и баланса на древните философи: той вражда в стиховете си мъдростта на измъчения народностен гений и афористичността на световното изкуство. Публиката чу повече от 20 басни в изпълнение на Ива Караманчева и Симеон Викторов. В рецитала се включи и дъщерята на автора Милена Атанасова. Сатирично-музикалната част беше дело на Хайгашод Агасян.

Ангела Димчева

СЪОБЩЕНИЕ

На вниманието на нашите абонати и читатели! Поради това, че през м. октомври има 5 четвъртъка, следващият брой на в. „Словото днес“ ще излезе на 29.10. 2026 г.

Покана

Съюзът на българските писатели и издателство „Българска книжница“ организират на 15 октомври т.г., от 17.00 ч., в клуб-ресторант „Мон Парнас“ представяне на книгата „Попътни музи“, посветена на Боян Ангелов, с автор Продрум Димов.

Словото „Словото днес“ - издание на Съюза на българските писатели, основан 1913 г. ● Адрес на редакцията: 1000 София, ПК 608, ул. „6 септември“ 35, тел. 02/987-38-96 E-mail: slovotodnes@abv.bg Сайт на СБП: sbp.bg	Главен редактор: Надя Попова Редактор: Иван Есенски Графичен дизайнер: Виолета Станиславова Дежурен редактор: Иван Есенски Редакционен съвет: Боян Ангелов, председател Елка Няголова, Иван Гранитски, Панко Анчев, Петър Андасаров, Мюмюн Тахир
--	---

Международна научна конференция „Слово и памет“ В Националния литературен музей

Научна конференция с международно участие „Слово и памет“ под научното ръководство на проф. Алберт Бенбасат и доц. Александра Антонова се проведе в годината на половинвековния юбилей на Националния литературен музей на 8 и 9 октомври 2026 г. Тя се състоя в къща музей „Христо Смирненски“ в София и бе открита от директора на НЛМ Атанас Капралов.

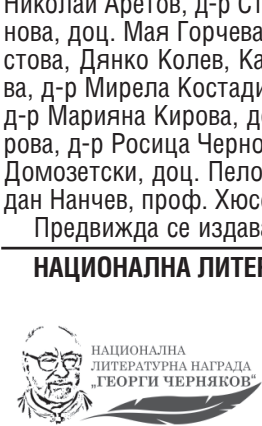

Сред основните тематични акценти във форума бяха: история и опазване на литературното наследство; памет за основателите и изследователите на Националния литературен музей; дигитално експониране и връзка между художествен и архивен наратив; възможности и проблеми при проучване на литературни архиви на класически и съвременни автори; литературата като музей; литературната памет в училище; обща теория на поетичния превод; мястото на изкуствения интелект в литературното творчество; връзки между литература, изкуство и периодика; графични визии за документални изложби; съвременни форми на експониране в литературните музеи и други.

С доклади в тематичните панели участваха: д-р Петър Величков, Петър Михайлов, д-р Веселин Веселинов, Татяна Йотова, Живодар Душков, доц. Мира Душкова, проф. Николай Аретов, д-р Стефанка Кръстева, проф. Емил Димитров, доц. Людмила Малинова, доц. Мая Горчева, д-р Елена Алекова, доц. Огняна Георгиева-Тенева, Цонка Христова, Дянко Колев, Калин Николов, д-р Кремена Митева, Асен Сираков, Ана Стоянова, д-р Мирела Костадинова, Румяна Пенчева, д-р Милена Катощева, Катя Зографова, д-р Марияна Кирова, доц. Людмила Миндова, д-р Андриана Спасова, Галина Шалаверова, д-р Росица Чернокожева, Виолета Цветкова, д-р Веселина Белева, д-р Владимир Домозетски, доц. Пело Михайлов, д-р Десислава Иванова, д-р Илия Мечков, д-р Йордан Нанчев, проф. Хюсеин Мевсим, Олга Самоцветова, Атанас Коев, Юлий Йорданов.

Предвижда се издаването на сборник с представените доклади.

НАЦИОНАЛНА ЛИТЕРАТУРНА НАГРАДА „ГЕОРГИ ЧЕРНЯКОВ“

Обществото на литературния кабинет „Димчо Дебелянов“ (София), Съюзът на българските писатели и Националният студентски дом обявяват началото на Дванадесетото издание на Националната литературна награда „Георги Черняков“.

Право на участие имат действителни български студенти и докторанти (до 40-годишна възраст, независимо дали учат у нас или в чужбина), които са изпратили свои творби на електронния адрес на Общество на литературния кабинет „Димчо Дебелянов“: cherniaka21@abv.bg

Конкурсът е явен и е на свободна тема. **Творбите се приемат от 25 септември до 1 ноември 2026 г. включително.** Кандидатите изпращат до три произведения във всеки жанр (подписани с име или псевдоним, телефон за връзка и имейл) и автобиография свободен текст (до 10 реда). Отличия не се връчват за съавторство. Жури от известни български писатели ще излъчи нагадените по жанрове и ще определи наградите, които ще се връчат в периода 1–3 декември 2026 г. в Националния студентски дом – София, пл. „Народно събрание“ 10. **Награди по жанрове: Поезия** (лирика: да се изпращат стихотворения, които са общо до 3 стр.; или хайку – до 2 стр.)

– Първа награда: Диплом и парична премия от 300 евро.

– Втора награда: Диплом и парична премия от 200 евро.

Белетристика (разкази до 8 000 знака)

– Първа награда: Диплом и парична премия от 300 евро.

– Втора награда: Диплом и парична премия от 200 евро.

Хумор и сатира (проза или поезия до 4 000 знака)

– Награда: Диплом и парична премия от 200 евро.

Журито ще присъди и **две Специални награди:** от името на Съюза на българските писатели и от Националния студентски дом.

По решение на журито може да се присъди и **Специална награда – издаване на първа книга на млад автор.**

Ново издание на романа „Пътят на ослепените. Покаяние за Беласица“ на Красен Камбуров

Поводът за повторното издание на тази книга, отличена с годишната награда на Съюза на българските писатели през 2012 г., е завръщането на тленните останки на цар Самуил в България на 3 октомври 2026 г. След официалното им предаване в Солун те бяха посрещнати с държавна церемония в София и положени в базиликата „Света София“. Този исторически момент отново насочи вниманието към Беласица и паметта за Самуиловата епоха. Четиринадесет години след първото издание в тираж от 300 екземпляра романът вече е достъпен безплатно в PDF и EPUB. Книгата съчетава тридесет митични свитъка от XI век със седем приписки от XXI век и превръща съдбата на ослепените воители в литературен разговор за историческата памет. Изданието е предоставено безплатно за лично, образователно и друго некоммерсиално четене.

Официална страница: <https://asparuhkamburov.github.io/patyat-na-oslepenite/> PDF — ISBN 978-619-94259-0-9: <https://asparuhkamburov.github.io/patyat-na-oslepenite/patyat-na-oslepenite.pdf> EPUB — ISBN 978-619-94259-1-6: <https://asparuhkamburov.github.io/patyat-na-oslepenite/patyat-na-oslepenite.epub>

Редакцията на вестник „Словото днес“ не приема текстове на пишеща машина. Приемат се само материали, които не надхвърлят 10 000 знака, изпратени на електронния адрес. Ръкописи не се рецензират и не се връщат.

КОРЕСПОНДЕНТИ:

Благоевград – Росица Зинovieва, 0887/285 732; Бургас - Роза Боянова, 0895/ 506 211; Варна - Станислав Пенев, 0878/ 63-22-69; Велико Търново - Георги Н. Николов, 0879/ 26-50-03; Видин - Ненчо Славчев, 0885/70-87-03; Димитровград - Петко Каневски, 0878/ 66-40-52; Карлово - Красимир Власев, 0882/ 41-04-19; Лом - Юлий Йорданов, 0885/ 27-10-77; Плевен - Лалка Павлова, 0878/95-35-99; Пловдив - Диана Павлова, 0896/38-76-64, Радка Топалова, 0878/75-18-24; Разград - Димитър Петров, 0896/ 08-64-12; Сандански - Мария Маринова, 0893/ 68-76-60; Ст. Загора - Йордан Атанасов; 0888/ 79-01-35; Хасково - Ели Видева, 0898/ 59-19-49; Шумен - Ивайло Петров, 0888/ 50-10-55; Ямбол - Димитър Бечев, 0878/ 29-48-02; Рада Добриянова - кореспондент от Швеция.

Поезията в сянка

Николай Шопов

(145 години от рождението на Димитър Подвързачов)

В тия времена на забрава името на Димитър Подвързачов се споменава рядко. „Този странен гост в нашия живот – пише Константин Константинов, – винаги е бил в сянка и встрани“. Неговата съдба е трудна и в житейски план, и в творческо отношение. Донякъде причината се крие още в първите дни на живота му – баща му почина месеци преди той да се роди на 6 октомври 1881 година в Стара Загора в семейството на пощенски чиновник и учителка. Сирашкото му детство е тежко и безрадостно. Поради липса на средства не завършва и средно образование. Самият той ще напише: „Аз съм от твърде ранни години съвършено сам, та нямаше кой да ми даде нито особена наука, нито някаква специалност“. Незавършил гимназиалното си образование, той започва работа като секретар в Окръжната училищна инспекция. Чете непрекъснато и се самообразова. Води си дневник, в който преписва мисли и стихове от български, руски и западноевропейски автори. По ирония на съдбата той без завършено образование работи през първите си трудови години в сферата на просветата. През 1903 година е назначен за секретар в Инспекцията на шуменския учебен окръг. А през 1907 година вече е секретар на Трета мъжка гимназия в София. В столицата се среща с Николай Лилиев, Георги Райчев, а по-късно и с Димчо Дебелянов. Тук започва и тяхната неразделна дружба, скрепена здраво от любовта им към литературата.

Димитър Подвързачов живее и твори във време на идейни и социални разломи, разочарование и униние от загубените войни, когато добродетелите и ценностите са в упадък.

Като ученик в Стара Загора той става член на социалистическото ученическо дружество. Там е известен под името Димитър Димитров, а за първи път се подписва като Подвързачов под една публикация в „Работнически вестник“ през 1899 година. От това време са стихотворенията му „Песента на несретника“, „Навред поковарени сърца“, „Зимна нощ“ и др. Георги Бакалов ще включи някои от тях в сборника „Лъчите на поезията.“ В същия сборник са поместени и творби на Иван Вазов и съвременни творци. Що се отнася до Вазов, трябва да отбележим, че младият поет е забелязан от Патриарха на българската литература, който пише за него: „Нищо ново няма тука, но как свежо и как с музиката на стиха в сърцата ни пониква дух на младост“.

Основната работа на Димитър Подвързачов е свързана с журналистиката и коректорската му дейност във вестници и списания. Тази борба за насъщния отнема много от времето му за творчество и той ще каже: „Ако искаш да опустошиш душата на един младеж, трябва да го направиш вестникар“. Сам той ще се пошегува със своята участ и в същото време ще изплаче болката си:

*Живота си изтърколих без бури –
прост зрител на всекидневно сборище.
Едничкият ми дял бе: коректури!
И все това докрай световни би ще.*

Независимо от нелекия живот дружбата му с Димчо Дебелянов, Георги Райчев, Людмил Стоянов, Николай Лилиев, Христо Ясенев, Емануил Попдимитров и художника Георги Машев му дава импулси да твори. През 1910 година заедно с Димчо Дебелянов изготвят първата „Българска антология“ с поезия, която е издадена от Георги Бакалов. Този кръг, който с уважение го нарича Бащата, защото ги насърчава и се грижи за тях, чувства остра необходимост от списание, което да изразява творческите и естетическите им позиции. След много мъки в края на 1914 година започва да излиза списанието „Звено“ под редакцията на Подвързачов. По-късно той ще напише за този приятелски и исторически кръг: „Не ще мога да отрека, че изобщо ние си влияехме един другиму в най-добрия смисъл... Моите млади приятели си влияеха, насърчаваха се, ободряваха се, създаваха си топла среда на чисто съревнование.“

И отново той остава встрани, скромен и тих. Това тихо и ненатрапчиво присъствие в литературния живот тогава е вероятно и другата причина за неговата непопулярност и признание.

Другата причина за неговата забравя е, че като журналист и коректор той работи във вестници, които защитават политиката на управляващите, на буржоазната държава. Това са „Зора“, „Заря“, „Демократически преглед“, а през 1936-1937 година е редактор на правителствения вестник „Днес“. Това разбира се е несправедливо, защото ще видим, че в творчеството и изказванията си творецът отстоява убеждения различни от официалните.

Димитър Подвързачов умира на 13 ноември 1937 година. В прощалното си слово Константин Константинов ще каже: „Днес ние изпращаме заедно с него един къс от времето на младата българска литература, ние се сбогуваме с най-хубавото може би в нашата собствена младост.“

Такъв – неравен, пълен с изпитания и постоянен труд е житейският път на Димитър Подвързачов. Неговият творчески път е сложен, противоречив, но той остава винаги верен на моралните си ценности, в изкуството търси чистотата, идеализма, справедливостта. Противоречието при него се дължи на това, че той живее в свят, който предлага друга ценностна система и живее по правила, различни от неговите.

Творчеството на Димитър Подвързачов е пример, че изкуството може да бъде над конюнктурата, над политическите разпри, над алчността и кариеризма. Реалистично и честно, творчеството му отразява недъзите на обществено-политическия живот. Интересно е, че приживе Подвързачов е познат предимно като преводач. Всъщност Хамлет, принц Датски (най-известният му псевдоним) е изящен поет, прекрасен фейлетонист и един от най-изявените представители в жанра на афоризма и хумористично-дидактичната поезия.

Но както е чувствителен към пороците в обществения живот, любовта му към България е вълнуваща и безусловна. Той вярва в нейното бъдеще. В стихотворението „На моя син“ ще изповяда обичта си и вярата в Родината:

*С каква любов я ненавиждаше,
с каква жестокост я люби!
Отвърнат днеска, ти я виждаше
във бъдещето, може би,
обтънала във лъчезария,
възкръснала като Христа,
земя на правдата света –
България!*

Димитър Подвързачов вярва в бъдещето на Отечеството, но не може да отминее грозното ностояще: „Знам, твойто

минало е славно. И бъдещето ти ще бъде не по-малко славно в историята. Но кажи ми, как да преживея мизерното ти настояще.“ Талантливият творец провижда в бъдещето. Следните стихове сякаш са написани за днешния ден, когато милиони предимно млади хора напуснаха България:

*А колко сили неиздирени
ти носиш, майко, във недрата си!
А колко синове натирени
проклинат тебе и съдбата си!*

Останал сякаш преднамерено в сянката на неговите по-млади известни приятели, ние все не виждаме, че Подвързачов е истински майстор в лириката.

*В она час, когато властна
полунощ прелей
потии, –
в тихострунните зефири влюбена*

*и сладострастна,
мойта арфа седмогласна трепне и*

засвири...

А колко очарование и виртуозност има в стихотворението „По булвара“:

*Обичам светло утро в празник
със мимолетния му чар
и гледките многообразни
на пъстрошумния булвар.*

Димитър Подвързачов може би се е чувствал неразбран, но със сигурност е чувствал и разбирал моралната нищета и мизерията на българския политически живот. Това обяснява в известен смисъл и отношението на съвременниците към неговата естетическа самотност и към чисто човешката му тъга.

Константин Константинов: „...този странен гост на нашия живот, който пренесе през калта на всеки ден скъпоценности от други светове и ги пилееше нехайно, да събуди малко радост наоколо си и да приспи собствената си неизразима тъга.“

Наистина колко тъжен, колко самотен се е чувствал Подвързачов, за да изплаче:

*Самин съм пак, самин съм пак,
със своята безсънна скръб...*

Колко близко е това до елегичната интонация на такива творби като „Пловдив“ на Дебелянов, „Писмо“ на Димитър Бояджиев, „Нощи“ на Яворов...

Вероятно един такъв съдбовен миг е накарал и Подвързачов да позове „сладкото помрачение“ на смъртта:

*Безчетни поражения и вечна суета.
О, сладко помрачение –
аз влюбен съм в смъртта!*

Димитър Подвързачов е не само прекрасен поет, но и фейлетонист, прево-

дач и майстор на иносказателния хумор. Той ще признае, че „Никой литературен вид не ме е тъй неотразимо пленявал, както афоризмът. Афоризмът е светкавица на мисълта.“

„Малък човек може да не бъде голям писател, но голям писател не бива да бъде малък човек.“

В „Речник на чуждите думи: „Виртуоз – човек на когото цялото семейство е назначено на държавна работа.“

„Нюх – усет: предугажда коя партия има шанс да дойде на власт, та овреме да се запише в нея.“

Фейлетоните на Подвързачов бичуват недостатъците, недъзите и преклонението пред чуждото, което видимо не е от вчера у нас. Във фейлетона „Кака Пенка“ са иронизирани хората, които се срамуват от българските имена, защото им се струват просташки. А каква Пенка направо се прехласва по чуждото и не цени своето. За нея чуждите имена са като „божествена хармония“... Важното е, че не е нашенско – значи е нещо особено, тайнствено, красиво. А във фейлетона „Кражбата в рая“ ще опише на своя герой „новата му и бодра душа: как да извърши час по-скоро някоя шмекерия, как да закачи нещо плячка, келепир.“

Сатиричните стихотворения на Подвързачов предизвикват особен интерес със своята оригиналност, с употребата на разговорни елементи и чуждици. В немалко от творбите му ще открием прилики на съвременната му България с нашата. И фейлетоните и афоризмите, и сатиричната му поезия сякаш визират днешния обществено-политически живот.

Не можем да отменим и преводаческото дело на Димитър Подвързачов. Той смята, че „Изкуството на превода е най-трайният, най-сигурният мост към усвояване на различното в българската култура.“ Знае се, че приживе е издал три книги със свои преводи и е казал: „Какво да пишеш? Всичко хубаво е написано, трябва само добре да се преведе.“ Още първите му преводи са забелязани от Вазов, който казва, че му „иде доста отръки поетическата наша реч.“

Подвързачов превежда Толстой, Гогол, Лермонтов, Достоевски, Чехов, а също така Шекспир, Б. Шоу. Дружбата му с Николай Лилиев, който е драматург на Народния театър е повод да преведе почти двайсет пиеси. Лилиев, както и актьори от трупата са изказвали възхищението си, че те са „ненадминати като поетическо претворяване, като красота и сила на сценичната реч.“ И тук Подвързачов показва своето виртуозно майсторство на преводач.

Споменахме, че и приживе поетът не се е радвал на особено критическо внимание. Дори и когато се появява нещо за него, то е полярно. Защото зависи от политическата конюнктура. През целия си живот той отстоява позицията на високия граждански морал. В неговото време, а и по-късно в следващото, не го признават и не го забелязват. След това го причисляват, че стои на страната на буржоазната държава, защото работи в официозни издания. Но какъв защитник е той на буржоазията? Ето неговият отговор: „Като рекат: „Ти си защитник на българската буржоазия“ – мене ме хваща смях. Каква ти буржоазия, брате мой! Това е една нищожна, печална и крадлива сбирь, която няма никакво представление за историческата роля, която ѝ бе писано да играе в нашата страна.“

За съжаление и днес политическите нрави, господстващите в либералните идеологически и литературни кръгове са захвърлили големите имена в българската литература в ъгъла на забравата, вероятно за да се отвори място за тях самите. Но историята е тази, която определя кой ще остане и кой ще бъде забравен. Димитър Подвързачов със сигурност няма да е сред забравените.

Кръв и карамфили

Йото Пацов

Тъжно цвете е карамфилът, човече, кърваво цвете. Дойда тук, поръчам си вино, донесе ми го бай Иван и няма значение по обяд или привечер – застлал е той още от сутринта белите покривки, наредил е вазичките, във всяка е втъкнал карамфилче алено – стара школа, уважение към човека, че нали видиш какви станаха дните ни сиви-мъгливи, та поне цветенцето да ни светне, дано се сетим, че още сме хора. Ама за повечето това си е бурен, човече, пусни добичето във фитирията с карамфили – ще ги опасае, после ще легне и ще преживя, и от кеф ще жуми даже – то е добиче, не разбира какво е това да смукнеш от земята капка кръв – че тя от кръв е подгизнала тази земя, сещаш ли се колко народ лежи из нея – та си боядисаш листенцата и разпукнеш цветчето, и пръснеш в света мирис и хубост. И като опрехме за карамфилчета да си приказваме, ето ти една испанска история за мезе, айде наздраве завинаги!

Пътуваме ние навремето от Барселона за Мадрид с Петко Маневски, нощ е, магистралата свети, колата ръмжи равно, звездите ковнати по местата им и тук също като в България. Само че някъде след Сарагоса из един път фаровете угаснаха, таблото също, но на ход двигателят работи. Какво да правим? Продължаваме. Задмина ни някакъв тир, ние се лепнахме за него да ни води в тъмницата, пердашим. Да, ама по едно време двигателят изхърка и умря и той и щем – не щем-спираме в аварийното. Светим под капака, гледаме бушони, кабели, акумулатор – нищо, нема ток и нема и да има. Фучат коли, като минат покрай нас въздухът ще ни отнесе от платното, колата ни прави луп-луп и се клати на място. И както заничаме – пиу-пиу отведнъж, светкат лампи полицейски, сирената ще ни издъни главите, зад нас спира кола, фаровете на дълги, ами и прожектор се е прицелил в нас. От нея изскача някой, мята се през мантинелата, кляка и ни хваща на мушка с късия си автомат. Другият също се мери в нас иззад предната врата и ни вика нещо. Брей, да му се не види! Загрях аз, че е патрул някакъв, сетих се, че като гледаме толкова пътни знаци и табели от куршуми надупчени докато пътуваме насам, хората

сигурно за баски са ни взели, за терористи някакви, кой знае как им изглеждаме с очуканото си авто, брадясали и неугледни, че то от България дотук все в колата спим, душ не сме виждали вече пети ден. Дигнах аз ръце, викам и на Петко да се не мотае, вдигна ръце и той. Ония се изправиха, тоя до колата се изсули и тръгна насам, ама държи пръста на спуська, и пак вика нещо. Ясно, чо-

вече, документи искаш май, ама като съм щръкнал в прожектора и ме сочиш с това железно, как да си бръкна в джоба?

Ниши се единият зад мантинелата, другият пристъпи, поотупа ме да дири оръжие, аз му соча с брада левия джоб, та измъкна паспорт, шофьорска книжка, каквото там му трябва. Занича, чете и вика:

– България?
– България, България – обяснявам му аз. – Аз България и тоя е България – соча с брада към Петко. – Авария, анадъмо?

И като се сещам, че и аз поназнайвам чужди езици, пак обяснявам:

– Булгериан, ъндърстенд? Булгариен, ферщейн?

Май разбра. Отиде та поотупа и Петко за оръжие, свали ръцете му, свалих и аз моите, приятели ще ставаме, значи. Колите фучат край нас, нашата клопа, а момчето пак пита:

– Авария?
– Авария – съгласявам се аз.
– Телефон?
– Йок телефон – разпервам ръце аз. И на английски – Имаме приятел в Мадрид, мога да му звънна, но нямаме мобилен...

Маха с ръка полицайчето, кани ме в тяхната кола. Позачудих се, ама си взех якето и тръгвам, къде ще ходя. Казах на Петко да влезе в колата, да

се заключи и да чака – кога-кога ще се върна. Влязох от задната врата в колата им, те седнаха отпред, дели ни стоманена гъста мрежа. Тръгнахме. Чак сега ги огледах добре – момчурляци с ръбести черни като мушамени шапки, препасани с ремъци, да имат по 25 години най-много. Фучим по магистралата, карат яко, нема шега, сините светлини светкат, колите ни правят път, ние пердашим само в лявото платно. И има-нема двайсетина минути и стигаме бензиностанция до някакво градче. Спряха, отвориха ме, та из-

лязох, че отзад сам не можеш си отвори – нема ни ръчки, ни врътки за стъклата. Водят ме вътре, сочат ми – телефон. Извадих листчето аз, звъня на Христо в Мадрид, той сънен, събудих го. Обяснявам – изгуби се тока, седим в тъмното някъде след Валдес Ночес, едни жандармеристчета ме докараха на една бензиностанция да ти се обадя, чакаме те, че ни пари за

пътна помощ, ни приятел по-близо. Само ще намеря въже да ви тегля и тръгвам с джипа – казва той. Готово.

Готово – казвам и аз с щръкнал палец на момчетата в черни униформи. Гледам –единият купил от бензиностанцията карамфили – цял сноп, другият отваря вратата, влизам. Тръгваме, мигат сините лампи, фучим по пътя, ама като гледам – напред е тъмно, а магистралата е зад нас. Трая си, ама малко ми е чоглаво – къде се набихме из къра, като пътя ми е на друга страна? И направо се уплаших, като спряхме – гробище, арка с некакви фигури, и зад нея – гробище! А сега де! Слизат момчурляците, отваря единият вратата, канят ме и мен да сляза – смея ли да откажа? Минаваме тримата под арката, вървим между камъните и аз забелязвам наведнъж няколко неща – че автоматите не са им в ръцете, ами са ги презрамчили, че камъните са еднакви на всички гробове и че на всичките под имената е все една година на смъртта – 1937-ма! Започвам да се досещам къде сме, а момчето пред мен свива по нова алея, пристъпва между гробовете, и в лунния светлик върху бледите камъни различавам букви, от които сърцето ми прескача: България. Взирам се, чета имената – Цвятков, Томов, Трендафилов, Стой-

чев, Манев и докато пристъпвам от камък на камък, жандармеристът ме пипва за лакътя и ми подава два карамфила. Слагам ги като в просъница на първия гроб, той ми подава още два – за втория, още два – за третия, и така вървим през това огромно мъртво поле, сухи листа пращат под стъпките ни, а аз съм изтръпнал от усещането, че някъде там, под нозете ни, в червената пръст на тази нощна равнина са белите кости на мои бащи и деди и пръстатук е червена и от тяхната кръв, и от кръвта на положените до тях чехи, сърби, руснаци, французи, немци, аржентинци, унгарци, мексиканци и какви ли не други... Усещам, че шепна с гласа на великия Вапцаров, за да не ревна с глас:

*Майко,
Фернандес убит!
Фернандес
зарит в земята!
Фернандес
го няма днес!
Фернандес
лежи в полята
пред стените
на Мадрид...*

Сложихме карамфилите – къде по български, къде по сръбски и руски гробове. Стиснах ръцете на момчетата, ама вече с рев – не толкова от жал по мъртвите, колкото сбъркан от това среднощно поклонение, което ме доведоха да направя. И като се връщахме към колата, ги питах наум: бе ти знаеш ли ме мене кой съм бе, човече – фашист ли съм, комунист ли съм, анархист или друга боя, та си ме довел почит да отдавам, с мои сълзи на чужд гроб да плача... Какво ми повтаряш – булгаро, булгаро, какво ми сочиш тия бледи камъни? Напират сълзи, гръцмунля ме затикнал, зъбите си ще изроня от стискане, ама то е, че има по света такива хора като вас двамата, само че вие, братлета, не знаете, че като съм българин, аз съм от онова племе, дето на мъртвите гарез държи, кусури връзва, паметниците им бута, та да нема ни минало, ни бъдеще, ни паметник, ни памет, та да се затрие от света бели дано, пусто опустяло...

Та това ми спомнат карамфилите по масите, човече, а поръчай по още едно, че като пихме за наздраве, сега трябва да прелеем сиромасите и да пием за Бог да прости всинца ни, че живи българи май останаха само мъртвите, ама и тех ще довършим, както е тръгнало...

Още Вапцаров на испански

Румен Стоянов

В книгата на издателство „Св. Климент Охридски“ – „Чака ме светът“, проследявайки Вапцаровата наличност в испано и португалоезичието, най-обширна глава (стр. 74–126) съм отделил на Куба. Но въпреки близо полувековните мои усилия да издирвам всички данни, засягащи огняроинтелигента в упоменатите езици, все има и ще има нови сведения. Тук правя достояние два случая, които липсват в упоменатото изследване. Отнасят се до Острова, където неговото дело е най-познато сред двадесет и трите народа, съставлящи испаноговорещата цялост и препращат към „Лунес де Револусион“ („Революционен понеделник“), притурка за литература и култура на вестник „Революсион“ („Революция“), орган на „Движение 26 юли“. Директор на изданието е писателят Гилермо Кабрера Инфанте, по-късно напуснал родината. Но в ония първи години от Кастровата победа зад бликналия възторг и опиянение от края на Батистовото управление и надежда за обществено добруване, все още не прозира, че ще дойде пак такава единовластие. Сто тридесет и единият броя, които „Революционен понеделник“ успява да разпространи (23.2.1959 – 6.11.1961), отреждат завидно място на „Понеделниците“ в историята на кубинския печат и въобще на Латинска Америка, най-вече заради качеството на включените материали. Ха-

ванското приложение започва с внушителния тираж 100 000 бр., но стига до 250 000, което е удивително с оглед жителите на страната. Седмичникът уж поради трудности с хартията е спрял, но истинският подтик за краткотрайността му е неудържимият превес на тоталитарния вид социализъм в карибската държава. Преди да бъде закрит „Лунес“, който не следвал налаганата главна линия, а доста се отклонявал от нея, поместил две работи на Вапцаров: „Писмо“ и „Испания“ в брой 114 от 17 юли 1961 г., стр. 8-9. Тези сведения черпям от наскоро издадената книга „Революционен понеделник“ от Уилям Луис, изд. „Вербум“ – Мадрид. Липсата на пряк достъп не ми позволява да установя дали стихотворенията са взети от аржентинския Вапцаров сборник „Стихотворения“ от 1954 г. или са нови преводи. Вапцаровото име срещаме още веднъж то по-рано: в бр. 56 от 25.4.1960, където излиза интервюто „При Блас де Отеро“. Испанският поет е представен от кубинеца Мануел Диас Мартинес. На същата стр.8 е обозначено „Блас де Отеро на кастилски. Неиздадени стихотворения“. А те са „Шляейки се“, „Цензорска“ и „Хорал за Николас Вапцаров“. Любопитно е, че Сабина де ла Крус, която преподаваше литература в мадридския Комплутенски университет и бе направила докторат за делото на своя съпруг Блас де Отеро, в писмо до мен от 8.8.1983 г. съобщава, че творбата е отпечатана за пръв път в Мексико на 20.12.1959 (в „Чака ме светът“, глава „Ти не умря“), тоест не е непечатана, както „Лунес“ обявява. По-важно е друго: тъй четената хаванска притурка съдържа три работи, свързани със знаменития български поет. Този факт утвърждава 25.4.1960 и 17.7.1961 като първи от многобройните дати, отнасящи се до присъствието на Вапцаров в Куба. И още: единственото българско име в прочутото издание „Революционен понеделник“ е неговото.

Кое позор е и кое е слава

Петър Андасаров

От стр. 1

И аз съм горд, отдавна съм горд, защото първия град, който видя мое-то детство, беше Банско – един продълговат баир го дели от родното ми село Елешница. А по-късно пътят ме водеше все там – в музея на Вапцаров, чиято поезия се бе вселила в душата ми завинаги. И имах щастието честичко да разговарям с неговата майка – истинска светица – баба Елена, и особено със сестра му Райна. Че е свята тази, която го бе родила и отгледала, че от всички на света тя най-се гордее с него, разбрах в звездната ни среща: „Моят Никола е милостив, нежен като белия сняг по върховете на Пирин планина и висок духом като гранитния ѝ връх „Вихрен“!“ С характерното ѝ достолепие тя произнесе тия думи от трибуната на площада в град Разлог през далечната 1952 година, изпълнен с народ от цялата околия, от всички краища на България. А още не бяха затихнали дългите ръкопляскания и възгласи подир кратката реч на големия поет на Куба Николас Гилен, член на Световния съвет на мира, дошъл тук, за да извести тях и целия свят, че Никола Вапцаров е поет не само на нашата родина, а и на народите извън нейните предели. И да обяви, че нему е присъдена Международната награда за мир!

Какъв циничен парадокс! Перверзните шарлатани, слепи фанатици, хилави безродници отричаха чуждопоклоннически и личността, и талантливата му поезия. Наричаха го терорист, тръгнал Царството да събаря, а не да прославя благодарствено цар Борис III. И логично, и справедливо, според тях, същият не проявява капка милост към него. Той – обединителят на българите, които силно обичал! Аз питам – от обич, с хуманно ли сърце Негово Величество цар Борис III издава безумните смъртни присъди на български патриоти? И – нима те не знаят всичко това, те – клеветниците и доносниците на тоталитарната му власт? Нима не им е известно жестокото поведение не на друг, а на самия него с отказа на майчините молби за човешка милост за скъпото ѝ чедо? Нали е близък приятел с бащата на поета – Йонко Вап-

царов, скъп гост е на семейството, целувал е, може би, ръка на същата Елена Вапцарова? Нали е чувал и призивните думи за спасението на Вапцаров от уважавани и известни български творци, ала остава безмълвен! И става все по-ясно Кое позор е и кое е слава?

Впрочем аз бих задал въпроса и така: „Кое е истина и кое лъжа? Кой ли вече не знае, че след чаканите и дочакани промени през ноември 1989 година настъпи хаос в обществения и политическия живот у нас. Всеки започна да парадирва в защитата на своята истина и да анатемосва опонентите си, които я обявявали за лъжа. И обратно. И така – съзнателно или не, най-върлите противници на вчерашното време напълно го отрекоха и започнаха да внушават на мало и голямо, че сега започва светлото бъдеще. И кресливо обявиха: „Четирисет и пет години стигат, времето е наше!“ Те, псевдодемократите, решиха, че трябва да започнат с историята, която обърнаха с главата надолу. Патриотите станаха тоталитаристи, освободителите нарекоха поробители, инакомислещите се превърнаха във врагове, а псевдодемократите се изживяваха за реформатори. „Смърт на миналото, да живее новото (справедливо!) време!“ Пренаредиха се групировките около тези до властта. Зачеркваша от страниците на учебници и книги произведенията на най-българските писатели за сметка на удивителни интерпретатори-новатори. Разбира се – не отминаха, не пожалиха и Никола Вапцаров – блестящ майстор на класическия и модерния стих.

Ето: „Отсреща боровия хълм събаря облачни грамади. Просветва. После пада гръм и във очите блясва радост.“ „Елтепска“

Или: „Да, вярно – мъничкият свят на нашата любов е тесен, затуй със поглед впит напред ти пиша толкоз малка песен“ „Любовна“

И: „Живот ли бе – да го опишеш? Живот ли бе – да го разровиш? Разровиш ли го – ще мирише и ще горчи като отрова.“ „История“

И: „Романтиката е сега в моторите, които пеят по небето синьо.

„Романтика“

И тази, същата отричана поезия на Никола Вапцаров от единствената му приживе стихосбирка – „Моторни песни“ – не с фамилното му име, а с бащиното Йонковъ – намира бърз прием в много чуждестранни литератури. За да кажем днес с чувство на гордост, че Вапцаров е най-превежданият български поет по света! А какво е той и как оценяват класическите и новаторските му стихове едни от най-големите поети от страни по всичките посоки на земята, участвали в уникалните, само в България международни писателски срещи? Всички те са с мотото „Мирът – надежда на планетата“. На раздумка в антракт на Третата творческа среща около дълга нисичка маса в Парк хотел „Москва“ са Георги Джагаров, Лиляна Стефанова, акад. Пантелей Зарев, Дора Габе и Елисавета Багряна, Владимир Голев, Лъчезар Еленков и други. Разговорът е за мисията на писателите за размяната на културни ценности между народите, разбира се, чрез преводите на най-големите от тях. Най-споменаваното име е на Никола Вапцаров с неговата „огнена“, хуманна, неповторимо оригинална поезия. Не от нашите, а от чуждестранните гости, между които Пиер Гамара от Франция, Ана Мария Матуте (Испания), Евгений Евтушенко (СССР), Джон Коломбо (Канада), Амрита Притам (Индия) и други.

Колкото и усилия да полагаха неговите отрицатели да бъде забравено и опетнено неговото име, толкова повече изгряваше то в стихове, в заглавия на книги, наименования на улици, училища, читалища, запазиха се от унищожителни набези негови паметници, а прогонените и захвърлени нейде, се завърнаха по местата си. Като уникалният на поета-работник Вапцаров (с автор Николай Шмиргела) зад сградата на царския дворец, в който Борис III, цар на българите, е подписал смъртната му присъда. Какво съдбовно съвпадение! И не успяха да изчегъртат името му от фасадата на емблематичното Морско училище във Варна.

Та – кое позор е и кое е слава?

Самоуверените, поостарели вече новодемократи, а всъщност родиноотстъпници и съвременни еничари, изпаднаха в заблуда, че са захвърлили в блатните дълбини на забравата името на Никола Вапцаров, не само изхвърляйки неговите стихове от учебници, но и слагайки кръст на националната и международната награда на негово име. И рипнаха като от змии ухапани, научавайки, че тя е възстановена. Не само старите познани-

ци от сайта „Площад Славейков“, но и нови мераклии, кандидати за слава. И гракнаха като гладни врани: „В никакъв случай! Достатъчна е компромисно оставената Ботева награда!“ Я си представете каква кръв тече в жилите им, за да махнат от учебниците едно от най-българските стихотворения на Иван Вазов – „Аз съм българче!“ Трябва да не си с всичкия си, както казва нашият народ, който опази, за негова чест, и част от паметниците, и страници от историята ни, и националното ни достойнство. Защото знае, че те нехаят за него, защото като „либерално мислещи“ са борци за евроатлантически ценности, а не за „някаква си периферийна тоталитарна култура“.

Боже, подкрепи усилията на честната интелигенция, на народа ни да съхранява, да възкресява и да защитава националните ни традиции от варварските им набези. Да брани духовните ни богатства и да дава здраве на нейните честни пазители и творци. Ако не, народът ще ги вразуми и с двата стихотворни реда на поета „че и ний сме дали нещо на света – /на вси славяни книги да четат!“ А аз ще им припомня великата любов към и святата саможертва в името на България и българския народ на Никола Вапцаров:

БОРБАТА Е БЕЗМИЛОСТНО ЖЕСТОКА.
Борбата, както казват, е епична.
Аз паднах. Друг ще ме смени...
и толкоз.

Какво тук значи някаква си личност?!

Разстрел, и след разстрела – червеи.
Това е толкоз просто и логично.
Но в бурята ще бъдем пак със тебе,
народе мой, защото те обичахме!“

Знам, но нека знаят и те, родиноотстъпниците, че Никола Вапцаров е гранит, за червеи недостъпен! И неговата вяра е безсмъртна:

„Тя – моята свърши...
Ще висна обесен.
Но белким тя свършва
със мен? –
Животът ще дойде по-хубав
от песен,
по-хубав от пролетен ден.

От ясно по-ясно е – на смъртен провал е обречен поредният щурм срещу Никола Вапцаров и неговата вяра, защото:

„Тя е бронирана
здраво в гърдите
и бронебойни патрони
за нея
няма открити!
няма открити!“

Никола Вапцаров

ПИСМО

Адрес:
Сеньора
Франческа Лаборе
Хуеска

Майко,
Фернандес убит!
Фернандес
зарит в земята!
Фернандес
го няма днес!
Фернандес
лежи в полята
пред стените
на Мадрид.

Той бе толкова добър,
те защо ми го убиха?
И след неговата смърт
боят им нима ще стихне?

Майко, само теб една
мойта скръб да кажа мога.
Знаеш как е през война,
колко са сълзите много. —

Взреш се в нечий очи
и утеха в тях подириш,
ала скръб и там горчи
и сълзи, сълзи напират...

Може би е брат умрел,
може би любим е паднал,
може би един шрапнел
е отнел прекрасна
младост.

Може би сега и тя
като мен напразно чака,
ала влажната земя
го държи в прегръдка яка...

Майко, ти не го кори,
че отиде да се бие.
Фернандес бе прав, дори
мисля, че грешиме ние. —

Само той от нас прозре
истина една в живота —
по-добре е да умреш,
вместо да живееш скотски.

Хляб си имахме. Един
бе достатъчен за двама.
Но за бъдещия син
щеше ли да стигне, мамо?

После има друго. То
някак мъчно се разбира.
Тръгват. Бият се. Защо?
Само хлябът ли ги сбира?

Днес погребваха стоте,
дето ги зари блиндажа.
Аз с очите си видех,
но не мога да разкажа
колко странно бе това,
колко чудно бе за мене,
как във нова светлина
бяха хората огрени.

Аз видях, видях за миг
през дъските на ковчега,
през ковчежните дъски
те ръцете си протегат.

Те се сливат в своята смърт,
във един човек се сливат
и в очите им горят
пламъци на смърт щастлива...

Изведнъж разбрах, че той
все пак трябваше да иде.
Милият, загина в бой
и не ще го вече видя.

Майко, Фернандес убит!
Фернандес го няма, мамо!
Фернандес лежи зарит!
Поплачи за младостта му.

Но пред стария мълчи! —
Тази скръб ще го различи.
Скрито нейде поплачи
и не казвай нищо, нищо...

Ако някой разбере,
ако някак той усети,
ти кажи, че сме добре
и очакваме детето.

Ти кажи му: „Долорес
детски приказки се учи.
И те питат с Фернандес
внук ли искаш, или внучка.“

Друго да ти пиша, пак
скръб ще бъде, майко моя.
С поздрав: твоя дъщеря
Долорес Мария Гойя.

Йордан Колев

(Из „Хилядолетната битка“)

Капитан Шварцкопф се огледа, вдигна сенника и сложи слънчевките. До лабораторията обикновено караше петнайсет-двайсет минути, според трафика. Огромният американски Форд Ф-150 в маслинозелен цвят изръмжа дрезгаво и бавно се отправи към портала на затворения комплекс. Някой умник в управлението на тилните войски на САЩ бе решил (заради икономия или от нежелание да се занимава с обществени поръчки в чужбина), че това е най-подходящия превоз в малкото грузинско градче. Или просто в службата за безопасност смятаха, че едно по-тайно придвижване на офицерите от лабораторията с корейска или японска кола би привлякло вниманието към тях повече, отколкото стандартното превозно средство за всяка една база...

Имаше и предимства. За краткото време на пребиваване в Кварели местните полицаи не само не бяха я спирали нито веднъж, но и при всяка среща с нея зад волана на пикапа й козируваха приветливо. Затова на Марта не й пукаше, че от време на време по тъмни доби се прибира порядъчно подпийнала, а и напушена...

На изхода тя се усмихна на униформената грузинка, една от двете жени, част от охраната на комплекса и галантно прибра зад ухо тънък кичур тъмнокестенява коса. Грузинката й отвърна подобаващо. Зимното слънце искреше през стъклото. От говорителите се проточи кадифеният глас на Шаде с вечния хит „Необикновена любов“. Беше петък сутрин. До коледната отпуска й оставаше по-малко от седмица. Предната вечер тя внимателно провери прогнозата и реши да не рискува преди откритието на сезона в Аспен, където за празниците си бе запазила студио в малък скъпарски хотел, поощряващ гости без деца. Времето беше доста динамично и може би утре на откритите склонове в Гудаури щеше доста да духа. Вместо сноуборда Марта избра тих уикенд със сауна и две цигари трева пред телевизора с някой стар любовен филм. Така щеше да има достатъчно време да си стегне багажа.

Затова тя не обърна внимание на полицаия, който я спря заради малък инцидент с друга кола три завоя преди портала на лабораторията. Не се замисли и че преди на това място почти никога не беше виждала превозно средство. А мразовитият въздух, който вдиша на тръгване от къщи означаваше отрицателни температури и хлъзгав път независимо от слънцето. Полицаят се приближи и извинително й даде знак да сваля стъклото. Марта, в отлично състояние на духа, не заподозря нищо, сподави прозявката (слънцето преди да

Вирус

навлезе в гората малко я унесе) и блесна с ослепително бели зъби, натискайки копчето.

Полицаят се наведе към нея и неочаквано пръсна в лицето й облак химикал от някакъв спрей, при което мигновено се дръпна назад. Марта дори не разбра какво се случва. Заспа на мига.

В същото време втори полицаи и двойника изскочиха от полицейската кола. Двамата мъже извлякоха безчувствената американка иззад кормилото на пикапа и бързо я метнаха на задната седалка на полицейската кола. Единият внимателно свали служебната й карта, светкавично и умело я претърси за лични вещи. Събра всичко, тръшна вратата и пробяга няколкото метра до Форда. Двойникът седна на нейното място, взе вещите на Марта, нахлузи служебната карта на врата си и подкара пикапа, заобикаляйки полицаите. Малкият бял седан вече бе освободил пътя напред. Полицаяте обърнаха и отпрашиха с Марта към града. Седанът прибра наблюдателя откъм страната на базата, а полицейската кола – другия, от противоположната посока. Замяната отне по-малко от минута. „Т“ – багажът не усети нищо. Тя спеше.

На портала на лабораторията километър по-нагоре Марта – двойникът, премина първия си тест. Дежурният сержант от охраната я позна и й кимна формално. За всеки случай свери номера на пикапа с дневния транспортен график, който беше закачен на папката в ръката му.

Марта паркира, скри по джобовите на униформената куртка портмоне с пари и документи, айфон SE, спира ла, отворен пакет дъвки „Райгли“ с вкус на мента и зипото. Кутията с цигари й дадоха още преди размяната. После без да бърза се отправи към входа на секретната част на сградата. Спря за късо кафе на машината до входа, като не забрави да намали захарта до минимум (безучастното око на камерата за наблюдение беше точно срещу нея), поздрави двама колеги с неангажиращо „здрассти“ и се изправи пред таблото с графиците и вътрешни разпореждания.

В десния й гръден джоб, точно под велкрото на което беше лепнат шеврон с името „Capt. M. Schwarzcopf“ беше малката флашка. Направена изцяло от биоматериал, тя нямаше как да бъде открита от някакъв скенер. Размерът й беше само милиметър по-широк от вътрешния подгъв на джоба; нямаше как да я намерят, освен ако не знаеха за нея. Сайръс се бе подсигурил и от гледна точка на софтуера. Ако вирусът – единствената програма на флашката – не познаеше мрежата от работното място на Марта, той щеше да се самоунищожи незабавно. Двойникът нямаше никаква идея за какво служи флашката. Просто трябваше да изпълни задачата и да я постави в указаното гнездо без да прави излишни движения, да преброи до десет и да я сваля по същия начин. През останалото време

от своята смяна можеше да дреме пред екрана на компютъра като на всеки два часа почива по два-сет минути. Така щеше да заработи шестцифреното си възнаграждение.

След като прочете заповедите (които нищо не й говореха), Марта-2 се отправи към съблекалнята, мина биометричните проверки безпроблемно и облече с досада скафандъра под зоркото око на поредната камера. В един момент страшно й се прииска да се изплези на обектива, но мигновено се спря. Тъпата идея можеше не само да й коства 120-те хиляди долара, но и поне десетина години затвор. Движенията, тренирани до умопомрачаване бяха естествени до автоматизъм.

Марта-2 мина през обеззаразяването и влезе в лабораторията. Разходи се да провери състоянието на апаратурата и седна пред компютъра. Извади служебната карта от специалния джоб на скафандъра и я сложи в четеца. След секунда компютърът й разреши достъп. Тя раз-

движи мишката. Почука по нестандартно големите клавиши (сигурно заради ръкавиците). И с неупреждено движение сне флашката от горната страна на лявата си длан, където я беше залепила върху ръкавицата преди да влезе в камерата. Постави я в гнездото, преброи до десет и я извади без да се оглежда. После със същото неупреждено движение на фокусник я лепна обратно върху ръкавицата.

До изтичането на първите два часа Марта отвори и затвори няколко файла като папагал, прочете първата глава на нечия непонятна и безкрайно скучна дисертация и без успех се рови за каквато и да е компютърна игра.

Два часа и две минути след влизането си тя стана, мина през обеззаразяването, свали скафандъра и влезе в тоалетната за малко, където прибра флашката обратно на мястото й в джоба под шеврона. След това излезе навън, щракна със зипото и запали с облекчение бяло Марлборо.

„Още три пъти по толкова, прибиране в града и нощуване. Утре вечер съм на самолета за Истанбул.“

Каза си наум това и издиша бавно цигарения дим през носа. Никой не дойде да я заговори.

Два часа по-рано вирусът беше

избрал рядко използван файл в една от директориите на затворената мрежа в лабораторията и се скри в него. Сайръс бе научил изкуствения интелект да се адаптира към всички възможни варианти на сканиране на компютъра, дистанционно – през мрежата или на терминала на Марта. Това бе изпълнена задача №1.

Към края на шестия час, без да натоварва процесора на терминала на Марта, Сайръс беше убеден, че при съмнение от страна на проверяващ температурният профил на процесора може да издаде, че компютърът е работил с ненормално натоварване – вирусът успя да модифицира серия резултати от експериментите на Марта с шестмесечна давност. След това спря работа. Задача №2.

В края на смяната Марта-2 изпадна набързо последно боро до съблекалнята, качи се на Форда, махна на друг сержант, който също я позна и тръгна към дома. Пътем спря за топла пица и после директно се прибра. На входа на комплекса бе дежурен някакъв висок и строен мъж с мустаци. Той й се усмихна закачливо и вдигна бариерата. Марта-2 отвърна на усмивката му с намигване и заглеждане, после подкара Форда и го паркира пред къщата.

Преди да сваля униформата, тя се разрови в гардероба и шкафове за някакви удобни домашни дрехи. Намери тъмносив чист анцуг, който се закопчаваше плътно до брадата. След като се преоблече и обу бели адидаски, едва осезаемо по-големи, двойникът обиколи къщата и приготви ски-екипа и сноуборда на Марта. Най-сетне седна пред телевизора с бутилка светла бира в ръка и отвори пицата. След като отпи две дълги глътки, тя огледа смешните грузински букви на етикета. Под тях марката на бирата бе изписана и на латиница – „Sviani“.

След вечеря й се прииска да вземе душ, но нямаше как със силиконала на главата... Не трябваше да рискува.

Нямаше идея какво ще стане с Марта. Бяха й казали, че ще я упоят и нищо няма да си спомня, че ще се събуди в неделя сутринта с главоболие, като от яко препиване...

„Да бе. И как ще й вкарат в глава та липсващите 48 часа?!“

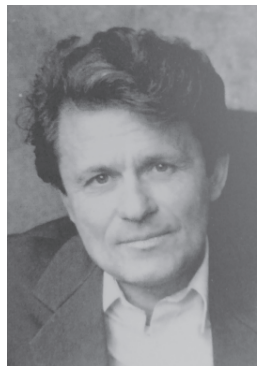
Двойникът на младини бе експериментирала с различни дози и смеси бяло, с по-силни и по-слаби катализатори... Ама нямаше спомен да е била „офлайн“ повече от няколко часа... Тя стана, взе втора бутилка бира от хладилника и спря пред телевизора, оглеждайки се за дистанционното.

Айфонът я стресна. На екрана се изписа щатски номер. Над него – „Мом“. Двойникът го остави да звъни. Час по-късно, когато майката на Марта звънна трети път, тя й написа текст: „Не мога сега, ще ти звънна утре, като се напиш. Целувки.“ Погледна батерията – беше на 45%. Нейните я бяха предупредили да не зарежда айфона, дори батерията му да падне съвсем. Напрежението в нея се стопяваше бавно – винаги имаше едно съмнение наум при такива случаи. Имаше го и сега.

Отправи се към леглото, седна, отпи от бутилката и се замисли.

Перо, съдба и време

Кирил Божилов

Тодор Г. Влайков – пирдопчанин, един от първите ученици на Първа софийска мъжка гимназия – в 1885 г., като стипендиант заминава да учи висше образование в Москва. Там написва своите първи по-големи белетристични творби – „За дядовата Славчова унука“ и „Разказ за леля Гена“. След завръщането си в България – 24-годишен, той ги публикува и с тях се утвърждава сред първите „именити български белетристи“ (всъщност – именит, след Любен Каравелов, е само един: Иван Вазов). Двете му книги стават твърде популярни сред българските читатели, а по-младите писатели изпитват благотворното му влияние. Или както казва Елин Пелин: „...и тесният хоризонт на българската литература се поразшири!“

Книгите си Тодор Г. Влайков подписва с псевдоним – Веселин. Негово обяснение за псевдонима – в по-късни години:

„Не обичах да излизам с името си. Все мислех да си избира псевдоним. Това желание се ускори поради следната случка: изпратих в Русия на един приятел някакъв материал и не се подписах с никакво име. Той не само че не напечати съчинението ми без име, а постави и трите ми имена: Тодор Генчов Влайков. А на Веселин се спрях, защото исках име народно, българско, пък и весело, да подхожда на темите, които замислях да обработвам“.

И не само за това; неговият син Веселин (кръстен с псевдонима на баща си) е по-точен:

„Понеже като младеж той е бил стеснителен и свит, не е проявявал никаква веселост при младежките компании и е бил повече замислен и сериозен, той решил да си избере такъв псевдоним, който да изразява противоположното на неговия характер – да има нещо весело – и така е стигнал до името Веселин. Аз не зная дали това име е съществувало преди това, или баща ми си го е конструирал...“

В „Български именник“ е отбелязано, че името Веселин у нас е използвано още през 16 век.

А писателят Димитър Иванов Стоянов от софийското село Байлово става „жив класик“ с псевдонима си „Елин Пелин“; за първи път го изпълзва през 1897 г., 20-годишен.

Откъс от интервю – 1928 г.:

„А как ви хрумна да направите Димитър Иванов Елин Пелин?“

– Моето прозаично име нямаше да ме направи популярен. Мисля, че щастливо намерих псевдонима, който бързо обърна внимание на публиката.

– Но как го намерихте... или той как ви намери?

– Тогава много ми харесваше псевдонима на Т. Г. Влайков – Весе-

лин. Исках и аз да намеря псевдоним, който да окончава на „ин“.

По случай 25-годишния си писателски юбилей той е по-свооохотлив:

„...По тоя начин се натъкнах на изрза „Елин Пелин“ от народната песен:

*Елин-пелин, зелен пелин,
що се, пелин, олюляваш
от вършеца до корена...*

Тоя израз ми хареса по своята звучност и оргиналност, още повече, че съдържахше дори две окончания на „ин“. „Пелин“ вече знаех какво е, но това „елин“, колкото и да съм питал хора от народа и учени-филолози, не можах да науча що значи. Навярно това е един безмислен речитатив. С тоя псевдоним започнах да се подписвам, когато поради стечение на обстоятелствата престанах да мечтая да бъда художник...“

В заключение – пак откровение на Елин Пелин:

„...И аз мисля, че широката популярност, която някои ме уверяват, че имам, се дължи изключително на този щастливо избран и всъщност глупав псевдоним“.

Цитати... Да, цитати, но си мисля какво ли би останало от чара на оригинала, ако бъде просто преразказан?

* * *

*Кози път сред буки.
Рони се роса.
Ширят се над чуки
звездни небеса.*

*Птица в сън писука,
плаче скрит поток.
Аз вървя наслука
из дола дълбок.*

*Тишина безбрежна,
аз напрегам слух.
Ласка топла, нежна
гали моя слух.*

*Блян ме свят униса,
трепетен следя –
пътя му описва
падаща звезда.*

Светломира Иванова, медицинска лаборантка, почитателка на художествената литература, попитала приятелката си – дъщеря ми Галина Божилова, член на Съюза на българските писатели, дали знае кой е авторът на това стихотворение. Задала въпроса не като загадка, а от искрен интерес. При един излет край Своге в гората до селището попаднала на подновена туристическа пътека и край пътеката видяла паметна плоча със стихотворението, но без името на автора. Умувахме дълго: не е от „старите“ ни поети, нито от символистите, пропуснахме съвременните. И амбициозно заразливствахме солидния трети том на „Речник на българската литература“ (1975 г.) с неговите над 1600 страници. Първото ни окуражаване: в този край, в с. Трудовец (някогашното Лъджене) е роден Никола Ракитин. Следва внимателен прочит на стихотворните му сборници, който се увенчава с радостен успех: именно той е написал стихотворението.

Това ме навежда на въпроса: още колко ли литературни загадки чакат

своя час? Колко лица, надежди, чувства и образи, подминати някога, лежат в забравени книги, в архиви и библиотеки...

Ето едно запознанство:

Стоянка Йорданова Драганова, 15-годишна ученичка в Първа софийска девическа гимназия; живяла е на бул. „Патриарх Евтимий“ №12. Свири на пиано, рисува, пише стихове: пристрастена към литературата. Знае френски, немски, английски и руски. Занимава се с изящно ръкоделие, използва стенография; нейното хоби е да колекционира коледни картички... Вече със самостоятелно разбиране и отношение към важните житейски и политически проблеми в страната ни, с лично участие в тях. Неин е първият у нас момински дневник, публикуван кратък и съвсем недовършен – съдържанието му обхваща само година и няколко месеца.

Недалеч от дома ѝ са казармите. В един късен септемврийски следобед – годината е 1912-а – по булеварда преминават войнишки колони. Бойните маршове се смесват с „ура“-то на изпращачите: ротите заминават към югоизточната ни граница. Пламнала е Балканската война: за нас тя е всенародна, освободителна. Стоянка също е сред изпращачите, обсипва войниците с цветя, не сдържа сълзите си. Вечерта – неделя е – записва в дневника си:

„Аз ги гледах дълго и исках да запомня добре техните физиономии... Те всички са горди, че могат да служат на Отецеството! Бъдете храбри, млади юнаци, вие ще победите! Вашата победа ще бъде достойнството на България“.

Скоро – след като ешила „много работи“ за нуждите на сражаващите се на фронта – ще срещне някои от тях в дивизионната болница като милосърдна сестра-доброволка. Следи – с искрен трепет – военните събития, разширява дневника си с радостните и скръбни вести от тях, например: за щастливия ден, когато е превзет Лозенград. Но и за погребението на артиста Атанас Кирчев, жертва на войната, както и за храбрата смърт на артиста Христо Ганчев. Само с няколко реда, но с какво родолюбие, с каква завидна култура и съпричастност!

Победната Балканска война обаче прераства във вероломната Междусъюзническа – за България тя вече е непосилна и трагична; момичето кратко отбелязва в дневника си:

„Сега всички са против нас...“

Тя има приятелки в чужбина, бърза да им изпрати тревожни писма – каква активност, каква отговорност у това 15-годишно дете:

„...Нашата храбра и безукоризнена

армия изпълнява стоически своя дълг. Всеки нов ден ни носи нова скръб, вести за загубата на някой приятел или роднина, а частната болка става постепенно един народен траур. България беше поканила своите бивши съюзници за една епическа борба, срещу един непоносим режим, за да освободят балканското християнство от игото на варварите. Благодарение на България, благодарение на нейното високо човеколюбиво творчество, благодарение на нейната неблагодарна и мъчна задача, с която се бе нагърбила – благодарение, казвам, на нея, че Сърбия и Гърция успяха да видят изпълнени техните намерения. И когато благородните синове на България леяха своята скъпа кръв на Булаир и Чаталджа, за да спрат варварските орди, тогаз сърби и гърци се разхождаха из Македония и тайно, като разбойници, дебнях удобен момент да се нахвърлят върху нас...“

Няма значение как в наше време са прекроени (актуализирани) междудържавните отношения на Балканите и в целия свят, тази изповед е израз на народните настроения за момента.

Авторката напразно се надява на великите сили да прекъснат тази „неправда“. Нещо повече: из Европа плъзват враждебни, „хулителни клевети“ срещу нашата армия. Най-ярък изразител е изтъкнатият френски писател Пиер Лоти; в неговите публикации българският войник е показан в мрачни клеветнически краски. Тя – възмутена от него – писателят, чиято редовна читателка в оригинал на преведените и у нас неговите книги, му изпраща остро писмо:

„Аз съм се възхищавала всякога от Вас и всякога съм ви уважавала. Но това, което не трябваше да правите, това, което намамля Вашия престиж и Вашата съвест на справедлив модерен човек е, че Вие обидихте жестоко българите... Понятни ми бяха мъките ви през войната, но трябваше ли да изопачавате истината, за да запазите славата на Вашите любимци? (французинът е страстен поклонник на Турция – б.а.), трябваше ли да отивате до крайност и да ни приписвате, на нас българите, зверства и отвратителни престъпления, извършени от тях самите?! Кои са варварите сега? Не са ли тези, които позволиха тази война? Тази война позволи целият свят, цяла Европа, която претендира за цивилизованост... Войната на малките държави беше във ваш интерес. Вашата мечта беше да ги изтощите. След това е лесно икономическото им поробване. Кои са тогава варварите?“ (б.а. „Ваш интерес“ – в смисъл на „великите сили“).

Във всички това, както пише момичето, е вложена „душата на една българка“; по това време тя е вече 16-годишна. Прочутият писател ѝ отговаря вежливо и със симпатия:

„Не мразя българите, вярвайте ми. Едничката ми грижа е истината...“

Тя – веднага в дневника си – редовно на непримиримост: *„В името на истината – говори той. В името на истината, казвам и аз“.*

Тя умира през 1913 г., покосена от жълтата гостенка. Същата година през пролетта е навършила 16 години. Дневникът е издаден от нейните родители през 1914 година. Там има такива стихове:

*Нежни, хубави цветя,
моите мечти ви молят...
Студ е... Всичко прецъфтя.
Ще ли пак да видя пролет?*

ШИЗОФРЕНИЧНО

Когато вечерям след дългия ден разнебитен,
присяда ми залъкът хляб, па макар и заслужен –
защото пред мен като в кино минават съдбите
на толкова много несретници – слаби, ненужни...
Аз виждам очите им гладни и пълни с омраза.
Усещам ръцете, които са стиснали ножа.
Дочувам дълбокия хрипот и страшния спазъм.
И гледам как тъпан си правят от нечия кожа.
Иди, че вечеряй! Чинията блъсвам и ставам.
Но малката кръчма отсреща отдавна е празна.
Дори и луната и всички звезди потъмняват,
а нямам сълзи – и усещам в гърдите си спазъм.
На ъгъла чака съдбата – разчорлена, боса.
С цигара ме черпи и нещо говори за рая!
А в същото време джуджета се правят на Господ –
и с нас като котки с мишлета на смърт си играят...
Но вече на изток небето едва дрезгавее.
Нощта като блудница ляга в бардака да дремне
със сън причудлив, че живее, живее, живее
под страшното злато на всички илюзии земни.

АПОКАЛИПТИЧНО

Когато бях малка и лятото яхнеше коня си,
когато от всичко най-много желях морето,
напълваше кувара мама с хавлии и пояси –
и шумно нахлувахме с радостни песни в купето.
А влакът – добрият магьосник – менеше картините:
тук – бели стада, там – пшеници и макове едри,
прелитаха къщички, кимаха гордо гергините
и малки дечица ни махаха с погледи ведри.
... Днес влакът изгуби вълшебството. Пътят е същият,
но де е животът? Редят се печални картини...
Полуразрушени, зарязани, нижат се къщите
и бурен превзема дворовете с китни градини.
Прозорците – счупени. Гледат ме, сякаш са черепи,
които зловещо мълвят с кухините си очни!
А влакът измъчен въздиша и гони химерите
на синьото бъдеще, дете не иска да почне.
И нещо ме кара да слеза на някоя станция
и свещ да запаля – не зная защо, но ме кара –
преди да отрежат последната моя квитанция
на някоя българска, ала без българци, гара.

БЕЗДОМНИЦА

Тя живее под стълбите с няколко тежки вързопи,
с два добри помияра, с бълхите и с хорската милост.
Всеки ден по вратите на Господ отчаяно хлопа,
а пък нощем се влачат минутите бавно, насила.
И се пита дали е сънувала малката гостна
с избеляло килимче, бюрце и вълшебно пиано –
или само си прави шегички главата ѝ проста,
или вече живее отвъд, или пак е пиана...
Ах, къде сте деца, запилени отвъд океана?
Тя си няма адрес – и по вятъра идат писмата –
късни есенни листи... И всеки е огнена рана.
А са толкова неми и пълни със студ небесата!

БЕЗМЪЛВИЕ

Тук няма за гледане нищо. За Бога, не идвайте! –
спи синьото утро в постелите, спи и не става...
И в дългата нощ хвърлят своя воал самодивите
за жълти стотинки сеир на кралете да правят.
За Бога, поспете... Нощта е дълбока, сънувайте,
че градският цирк е препълнен с невинни смешници,
а вие сте в ложата, ложка двуметрова, хубава –
и лампички само се люшкат по голите жици.
Арената просто блести от реклами безчислени,
тук има тепих и дори гладиатори има,
но спете, но спете спокойно! Кръвта е измислена,
а значи и явната смърт, извинете, е мнима.
Тук всичко е роля: разбойници слагат короните,
в краката им шутове някакви гилзи събират –
и хили се цялата публика заедно с клоуните –
едно неразделно семейство с картопки и бира.
И бълват ли, бълват лакирани рими поетите!
Крещят политиците... Просяци спят по паважа...
Тъма като в рог е! Заглъхва на мъртвите шепотът.
Народът мълчи, а пък толкова има да каже!

БЕЗСМЪРТНИЦИ

Черни, черни повои, а майката скубе косите си...
Кой е хвърлил във люлката тридесет сребърни гроша?
Над детето ѝ бдят две невидими зорки орисници –
бяла-бяла едната, а другата – винаги лоша.
Нани-на, сине мой! – песента ѝ накъсват въздишките
и се моли горчиво на Господ сина ѝ да пази.
Ще се юрнат пътеките кози по мъките скитнишки,
а духът ще лети, ненаучен позорно да лази.
...Младенецът открехва очи и провижда във тъмното –
и небето разбира, че тук се е пръкнал комита!
Щом петлите пропеят, байрак ще развее по стръмното,
но е мъничък още и нощ е – и падат звездите.
...Ала времето бърза. Кълбото разплитат годините –
и орисан да бъде свободен, синът ще зареже
одаята и сладкия хлебец, защото светинята
е една – и е майка България! Болка и нежност...
Сто предатели утре ще късат месото му – времето
ще затрие греха им, но Господ ще види отгоре!
И главите побити са в нивата кървава семето,
дето свършване няма и дете със Господ говори...
Той е Ботев. И Левски. Шишман... И безименен българин.
Тези страшни Христосовци бдят и сега като стражи!
Затова и небе, и земя ги орисват с безсмъртие –
и последната дума не Юда, а Бог ще я каже.

БЪЛГАРКА

Без нея нито Левски, нито Ботев
историята щеше да роди.
О, как минава през смъртта животът!
Все черни песни – все за бели дни...
А пуста хубост! Съща самодива!
И слънцето от нея се свени!
Мъжът когато стомна ѝ напива,
не може с нищо да я замени.
Как боса по жаравата танцува,
как огънат в очите ѝ искри...
Когато своите деца целува,
тя дявола дори ще изгори –
и злото ще замлъкне победено,
а тя любовно ще замеси хляб.
В душата ѝ е цялата вселена –
и всичките звезди над нея бдят.
Жена от цветете, камък и магия,
вода и огън, свобода и смърт –
тя, българката, е една стихия,
разперила небесния чадър
над мъж и рожба, майка и бащица,
над род, Балкан, Родина и Земя.
Самата Богородица светица
я пази – като ябълка от змия.
Дори и след войни, потопа, суша
живота тя запалва като свещ –
и затова не можеш да я купиш
и нито можеш да я продадеш.

ЛУДО ВИНО

Мамо, тежка е сватбата, дете ще вдигна, обаче
има време до нея: юнака ми вее го вятър!
Още чужди изгори заглежда, сърцето ми плаче,
като гледам как лесно харизва на тате земята.
Вино, кърваво вино ми трябва за страшната сватба,
ала то е шира, колко време му трябва да втаса?
Там, под ореха, дете пристанал, забита е брадва
чак до корена... Хили се дявол от иконостаса!
Но такава е младата кръв. Лудостта е до време.
Прекипява и лудото вино в занданите тъмни –
и ще хвъркнат железните обръчи в утрото синьо,
а огромните бълчи ще вземат от мъка да гръмнат.
Рано, рано е, мамо... Пристъпвам по жива жарави,
ала стягам чеиз – пред венеца небесен и кръста.
Силни устни ще впия в плода забранен – и тогава
всички песни от старата ракла за миг ще възкръснат.
На мегдана хоро ще се люшне, каппази ще падат,
а Балканът кавал ще надуе... ех, само да съмне!
Мамо, сватове срещай, задава се кървава сватба...
Има вино за всички. Но пушката първо да гръмне.

Светлана Йонкова**МОНОЛОГ НА ЛЕВСКИ**

Нямам гроб, ала чий е проблемът? – погребват ги мъртвите,
а пък аз имам толкова работа още за вършене...
Оставете поп Кръстю на мира! Предателя бъркате –
пък дори да не бъркате, само ръцете си бършете...
Капе мед от устите лакейски... Под турско бе същото –
робът няма очи да застане пред голата истина!
Цял живот ще се гърби след ралото само за къшея –
и едно ще повтаря: че всичко от Бога е писано!
Аз не искам парадни салюти и думи напудрени,
мен ми стига да чуя един да извика: „Виновен съм!“ –
но гърми тишината... Небето с очи изумрудени
не примигва дори, а народът на дявола моли се,
ех, народе! Продаван, харизван! Целувай палачите!
И плачи за онези, които ти смачкаха вярата!
Ти цървулите гордо смени за чепиците лачени –
и плати за това с ипотека, заложил България.
Затова е бесилка Родината, няма за чудене!
И царе, и плебеи се кръстят набожно и хрисимо.
Трезви няма ли, хора? Нима са се свършили лудите?
Братът брата продава – и става, каквото е писано.
Ала кой го е писал? Това е, народе, дилемата:
щом не пишеш съдбата си сам, някой друг ще я пише...
Аз избрах да напиша с духа и кръвта си вселената –
и я писах така, че и Бог от небето въздишаше!
Затова не четете какво ви говорят за Дякона.
Да четете само онзи, на който очите са истински!
Аз икона не съм. Аз съм всичката вяра изплакана!
А пък другото – то е една неизбежна измислица.

ПОСЛАНИЕ

Гарванът грачи грозно, зловещо...
Христо Ботев

На мястото на страшното бесило
днес паметник подпира небесата.
Наоколо е лъскаво гъмжило
и в шум и прах се дават дървесата.
Веднъж в годината – през февруари –
под строй народът гладен се събира.
Дори звездите уставно изгарят,
а нейде в тъмното покънва лира.
Какви ти псета, булевардът вие!
Не гарвани, а депутати грачат!
България под черната шамия
не Левски днес оплаква, а палача!
И затова – преди да молим Господ
небесна манна с шепи да ни прати,
не е ли по-достойно да не просим,
а просто да си вземем свободата?!
Цената ѝ не струва милиони –
едно бесило я откупва даже...
Народе???? Робството е незаконно!
Не Парламентът, Левски ще ти каже!

Венко Евтимов

ЕДИНАДЕСЕТА ЗАПОВЕД

Не посягай, крадецо, към чуждите ласки,
със трепереща длан
като есенен лист.
Не посягай да грабиш от чуждото щастие.
Ти поиска
докрай да си чист.
Не души аромата на чуждото цвете.
Но крещи във безпътица
твоята душа:
– Пред едничката заповед на сърцето -
сто божии
ще наруша!

СТЪПКИ

Аз натискам стотиците сиви клавиши
по паважа
на стария град.
Всяка стъпка е звук.
Всяка стъпка – въздишка
от мотив непознат.
Всеки път тротоарът запява различно.
С глас човешки посреща света.
Нежно – когато идвам да те обичам.
Тъжно – когато по пътя ме спира
врата.
И пак бързам към тебе. И крача сред локви,
а града ми се вижда тъй чист.
Но се сепвам за миг:
под крака ми изохква,
прежълтял и настъпен,
един есенен лист.

ТРИ ВЪЗДИШКИ ЗА ЖЕНА

1.
Във този свят, забързан и тревожен,
настръхнал пред кошмара на война,
дали е смешна
и дали – възможна
една въздишка мъжка
по жена?
Да се отрони чиста от гръдта ми,
както от камъка родената искра:
да събере в една
две плахи длани,
да бъде като думата добра.

2.
И ляга между нас
нощ мълчалива.
Сега ще ти погледам на кафе.
Не можеш да се скриеш,
самодиво,
дори във джинсите от кадифе.
Ще ти предсказвам пътища и срещи,
раздели и богатства,
грях след грях.
Ще искам да ти кажа още нещо,
но ще ме спира
звънкия ти смях.

3.
А изгори зад мене
всички мостове.
Жена ли си,
ти моя несполука?
Да бях от камък
и да те докоснех:
и камъка
пак щеше да изохка,
и камъкът дори
да се пропука...

МОЛЕКУЛА ЛЮБОВ ЗА ДВАМА

Светът е отключен
вулкан от стихии,
вън от него – пътища няма.
Но кажете ми,
къде може да се открие
молекула любов за двама?
Дали е
в късото съединение
на две,
допреди малко хладни длани...
Или е в генът ни
по рождение,
молекула любов завещана.
Дали е в халката на брачна верига,
или е в илюзия няма?
Хора,
повярвайте, на всички ни стига
молекула любов за двама.

ДОВЕРИЕ В СРЕДНОЩ

Не посявай пак в душата ми съмнение.
Знам, че ти е скъпа свободата.
До прозореца заставаш притаена,
щом с крило отвън потропа вятъра.
Тръгвай с него! Цялата трепериш.
Ключа съм забравил на вратата.
Този замък е една гарсонiera –
цели тридесет и пет квадрата.
Ето виж, пред тебе е простора.
Спи детето ни, ръчичка свило,
Пъпната му връв, подобно корен,
те задържа с нечовешка сила.

ПИТОМНО МОМИЧЕ

И в моя свят, така разноезичен,
настъпи она неочакван миг,
когато срещнах питомно момиче,
говорещо на български език.
Дойде в дома ми тихо и работно,
и стана тук по-светло от преди,
а по гърба ми нощем питомните нокти
оставяха класически следи.
Върти се времето, децата раснат
и косъм бял донася всеки ден.
И мъжките искри в очите гаснат,
и ставам аз – почти опитомен.
А синовете ми уроци първи сричат.
Един съвет на устните гори:
не вярвайте на питомни момичета –
навярно дивите са по-добри!

ИНДУЛГЕНЦИЯ ЗА ОБИЧ

Не ме вини,
че връщам се намръщен,
че съм прескачал
нечий женски плет.
Аз нямах нищо друго в тази къща,
освен едничка титла –
млад поет.
Не ме кори за грешките себични,
които ще повтарям
пак и пак.
И като индулгенция за всичко
пази това свидетелство за брак.
Небето ще прострелям
с тапи коркови,
ще пия вино, праведен и чист.
И вместо кожено палто от норки,
ще те даря с един
смокинов лист.

Натрупваме в апартамента вещи
и става все по-тясно тук от ден на ден.
Изхвърлям вече от душата нещо.
За любовта дори не виждам място в мен.
Натрупваме, пестим и в тази жажда
сърцата ни превръщат се в метал.
Забравихме?
Гнездото се изгражда
единствено с любов и кал.

На мама

На масата беше останала последната ябълка.
Майка ми я раздели наполовина.
Аз изядох своята половинка.
Майка ми раздели своята част
още на две.
Аз изядох едното парче.
Майка ми разделяше своята част
на все по-малки парченца, толкова малки,
че накрая си поряза пръстите.
Попитах я:
„Защо не хапнеш, мамо, своя дял?“
„Защото трябва да го разделя с теб, сине.“

МАРШЪТ НА БОСИТЕ КРАЧЕТА

Посвещавам на изгорените деца
в пещите на нацистките концлагери

Кой може този праг днес да прекрачи?
Сега дори пред прага на смъртта.
Децата са излитали във здрача
като светулки през комина над света.
Били добри възпитани
момичета, момчета,
оставили обувките си във
И марша тих на босите крачета,
не те ли стряска днес, човечество,
насън?

Вървят край нас
невидими и близки.
Гласът им чух в гласа на моя син.
И може би по детски им се иска
да поиграят с него миг дори един.
Но маршът продължава неотстъпно
през теб, през мен
срещу самата смърт.
Настръхнал свят, след босите им
стъпки
дано осъмнеш утре
по-добър!

ВЪЗДИШКА НА ЕДИН БОТЕВ ЧЕТНИК

Накъде ни поведе, войводо,
тук по тия безводни чукари?
Изпокри се в полята народа,
а останахме – шепа другари.
И не стигна бунтовния огън
в очите ти – да ни нахрани.
И огъват се в изнемога
коленете, покрити със рани.
Вместо тук сиромашката обич
зад портите да намерим,
върви след нас дълъг низ от гробове –
страшен стих
по земята почернена.
Страхът, здраво душите залостил,
сто потери подире ти прати.
Твойте двеста юначни апостоли
се стопяваме крачка по крачка.
Но вървиме
през урви и тръни
след мечтата, която догаря.
От кръвта ни ще се разсъмне
във очите на майка България!

ПРИСЪДА

Белязано дърво сред своите братя
протяга клони в утринна молитва
и търси милостта на небесата,
на пръсти се повдига
да политне.
Присъдата прочетена е: Брадва
на мъките му ще постави края.
То иска още на света да се порадва,
макар че червеи
сърцето му дълбаят.
В короната му
още птици пеят.
А то, обречено, мечтае за простори...
Така и аз задъхано живея
и със белязана душа
вървя сред хората.

Костадин Пампов

Книгите

Една от първите книги, която в детските си години се опитвах да прочета, беше „Записки по българските въстания“ на Захари Стоянов.

Нито тогава, нито по-късно съм могъл да си обясня интереса ми към българската история. Като всеки интерес той се появява, прави те подвластен на себе си и по всяка вероятност не се нуждае от обяснение.

Струва ми се, че съвсем случайно, прелиствайки книгите в читалищната библиотека на село, се спрях на „Записки“-те. Невярно ще бъде, ако кажа, че всичко разбихах. Имах много въпроси към онези възрастни, за които си мислех, че имат отговори.

Един от тях, близък роднина, като ме видя с книгата, определено се зарадва. Заразпитва ме и като се убеди, че съм „напред с материала“, ми каза, че тази книга трябва да се чете заедно с една друга.

В отговор на последвалия ми въпрос, той добави, че имал предвид „Под игото“ на Иван Вазов. Попитах го и тя ли е толкова голяма, както тази, която вече четях. Отговори ми, че Иван-Вазовата книга имала същата големина като Захари-Стояновата и нямало да мога да си нося чантата, ако едновременно съм сложел и двете книги в нея.

Няколко дни по-късно намерих книгата на Иван Вазов и веднага си помислих, че нещо не съм разбрал. Иван-Вазовата книга беше с по-малък формат и с по-малко страници от тази на Захари Стоянов.

„Под игото“ обаче ми хареса и макар да бях само на десетина години, имам усещането, че в нея по друг начин е казано същото, което вече знаех от „Записки по българските въстания“. А може би имам това усещане тъкмо поради възрастта си.

Знам, че днес трудно ще убедя някого, че във възраст, когато съм бил в началното училище, са ме занимавали подобни мисли. Не мисля, че е и необходимо да се упражнявам в тази посока.

Наскоро обаче прочетох книга, в която срещнах разсъждения, връщащи ме към размислите ми от моето детство. В тази книга се твърди например, че освен патетична България на Иван Вазов, имало и България на Захари Стоянов. Втората била някак самоиронична и именно поради това по-близка до днешните българи.

Оставям настрана моите „за“ и „против“ тези твърдения. По-важното тук е, че авторът на въпросната книга потвърждава по определен начин моите детски, но и днешни представи.

Представите ми, че книгите на Захари Стоянов и Иван Вазов са различни, но еднакво големи...

В този смисъл приемам, че за авторите им не е съвсем приложима една от максимите на Теренций. В нея се казва, че когато двама правят едно и също нещо, то не е едно и също нещо.

Сигурен съм, че при писатели от вели-

чината на Захари Стоянов и Иван Вазов се получава друго. Те сътворяват наистина различни, но взаимно допълващи се части от едно и също нещо.

„Докерите“

Група приятели бяхме само на петнайсет години, а искахме да минаваме вече за големи. В представите ни тогава това включваше неща, които сега изглеждат странни. Например това, да сме работили поне едно лято като „докери“ на товарни камиони.

Лятната ваканция бе вече започнала и ние няколко сутрини ходехме до гаражите на местната автобаза. Момчетата обаче, желаещи да работим, бяхме много, а местата малко. Трябваше някои от възрастните „докери“ да отсъстват по-дълго време, за да ги заместим. Все пак за около седмица всеки един от нас успя да си намери работно място.

Сред „докерите“ имаше един, който преди време бе колега на баща ми. Казваше се Мечо Ликов и именно той ме повика да работя при него на една стара ИФА. Към същия камион работеше още един човек, чиято фамилия съм запомнил, че беше Бандов. Той и Мечо Ликов казваха на шофьора Сарпи, което предполагам, че е било прякор.

Правехме на ден по няколко курса, най-често до окръжния град. От тях паметта ми е запазила два-три случая, за които искам да разкажа.

Веднъж бяхме натоварили книги, списания и вестници за вторични суровини. Когато ги разтоварихме на съответния пункт, се оказа, че шофьорът трябва да отиде с камиона до служба, намираща се наблизо, за да уреди книгата за извършената работа.

Докато чакахме, аз се зачехох в списанията, които току-що бяхме разтоварили и те ми се сториха интересни. Всъщност това бяха годишници на литературни издания от края на 50-те и началото на 60-те години. Казах на Мечо Ликов, че искам да взема за себе си част от тези списания.

В това време Сарпи пристигна с камиона, но спря доста далеч от нас и ни махна с ръка да отидем при него. Мечо Ликов обаче му викна да дойде той с камиона, за да натоварим исканите от мен списания. Сарпи се учуди защо ще натоварим книжнина, която току-що сме разтоварили. Мечо Ликов набързо му обясни, че също допреди малко си мислел, че сме дошли да оставим само вторични суровини. Сега обаче му станало ясно, че някои от тях трябва да ги вземем обратно, защото „нашият човек“, както той се изрази, иска да чете.

„Нашият човек“, разбира се, бях аз и ми беше приятно, че такъв грубоват на пръв поглед човек като Мечо Ликов се вслуша в искането ми да имам част от „вторичните суровини“.

Тази добронамереност на „докерите“ към мен обаче не беше последна. При друг курс карахме стъклари до един от складовете на консервния комбинат. Щайгите с буркани и бутилки, които разтоварвахме, ги броеше момиче, което беше на възраст около двайсет години. В желанието си да говори с момичето, Бандов винаги уточняваше безкрайно подробно какво сме оставили, взели и т.н. Виждах, че Мечо Ликов определено иска да му направи бележка. Изчака подходящ момент и като се обърна към него, каза, че не му е работа той да уточнява нещата, при положение че сме имали човек със средно образование.

Погледна към мен окуражително и стана ясно, че човекът със средно образование трябва да съм аз. Разбира се, аз тогава бях завършил само основно. Въпреки това в думите и погледа на Мечо Ликов не долових ирония към

мен, а преди всичко симпатия. Бандов се засмя по начин, в който също имаше добро чувство към личността ми. Той дори подхвърли, че разговорите с жени не са лесна работа и наистина искат образование.

Няколко дни по-късно прекарвахме зеле в големи щайги, всяка една от които можеше да се носи поне от двама. Разтоварвахме ги на една висока рампа.

Изведнъж, както работехме, от една от канцелариите излезе добре облечен мъж и тръгна към нас. Усетих още докато мъжът вървеше към рампата, че Мечо Ликов нещо не го хареса. Каза ми, че не му „пасвали“ такива, дето ходят с ризи с къси ръкави и дълги вратовръзки. Мъжът наистина беше облечен така и аз си помислих, че е от управата на пункта. Кога-

то се приближи съвсем до нас, без да по здрави, попита по колко курса правим на ден.

Мечо Ликов му отговори, че понякога правим повече, друг път по-малко, но средно по десет. Последва въпрос от мъжа с късите ръкави и дългата вратовръзка за това, колко ни плащат за тази тежка работа. Мечо Ликов този път каза, че в някои случаи ни плащат повече, в други по-малко, но средно по лев на ден. Тази иронична игрословица не се хареса на питащия мъж и той промърмори, че никой няма да работи нашата работа за лев на ден. Тогава Мечо Ликов отсече, че ние не сме работели за пари, а за да се вършела работа. Мъжът млъчаливо се отдалечи, а Мечо Ликов някак особено свойски ми смигна.

Той усещаше, че разбирам и ми допада неговата ирония. Тя беше отношение към живота, опит да се гледа на същия този живот с други очи. Сега се опитвам и аз да правя същото.

„Заглавието на филма“

Като войник служех в комендантски взвод, чието основно задължение беше да дава наряди. Пазехме складове със скъпоструваща техника и знамето на щаба на бригадата. Заедно с нас бяха и група войници, които шофираха служебните коли на щабните офицери.

Всички бяхме настанени в помещение, за което се говореше, че преди време било конюшня. Всекидневие то ни бе подчинено на много правила. Едно от тях се състоеше в това, че старшината на взвода трябваше винаги под строй да ни води в столовата. Не съм сигурен, че това винаги е ставало, но на обяд беше задължително.

Задължителна беше и размяната на запомнящи се реплики между старшината и един от шофьорите. Фамилното му име бе Костов и обикновено двамата с него си говорехме пред помещението в очакване на старшината по обяд.

Виждайки ни, когато пристигаше, той отправяше към Костов редовния си въпрос - защо е без шапка? Костов му отговаряше, че точно това целия предюбед е коментирал с мен. Сравнявали сме

допреди малко нашия старшина с един друг, който беше вещевак.

Костов упражняваше всичкото си красноречие в подкрепа на това, че ако нашият старшина бил вещевак работата щяла да върви. Той не уточняваше коя точно работа, но според него не било и важно. Важното било, че всички сме щели шапки да имаме. Старшината казваше, че тези неща вече ги е чувал и по-добре ще направим, ако се построим, за да отидем на обяд.

След като се подреждахме в колони по четирима, старшината командваше най-често на някого от младите войници да даде тон за песен. Тогава Костов бързо поясняваше, че не трябвало за такова отговорно нещо като даването на тон за песен, да се разчита на новобранци, а на стара служба като него.

След като получаваше съответната команда от старшината, Костов наистина се справяше с даването на тон повече от добре. Старшината започваше да се възхищава от певческите качества на Костов, а той го предупреждаваше, че повече не може да чака и ще тръгне към столовата без строй.

Старшината веднага му заповядваше да напусне строя и когато Костов направеше това, следваше команда да се върне в него.

Костов тогава отговаряше „сърдито“, че не знае какво да направи, защото е получил противоречиви команди. Старшината веднага обясняваше, че втората команда противоречи на първата, но ако той е добър шофьор и при първата е тръгнал напред, при втората трябва да може да се върне назад.

Аргументите на старшината се харесваха на Костов и всички останали, полемиката завършваше миролюбиво, и в точно определеното време успяхме под строй да стигнем до столовата.

След приключването на обяда Костов се връщаше към любимото си занимание да обяснява на старшината, че е голяма работа. Говореше му, че е така, защото работил с хора и пропуски нямал. Стрелби например да имало, старшината бил този, който осигурявал оръжието, боеприпасите, парцалите и всичко останало. Под „всичко останало“ несъмнено Костов имаше предвид и войниците, тъй като според първоначално казаното от него старшината е голяма работа, защото работи с хора. Последното беше ясно за всички и поради това, че всеки разговор със старшината Костов приключваше с въпроса за войнишките отпуски.

Тук вече старшината започваше да упражнява черния си хумор, като казваше, че било добре да запомним заглавието на филма, на който ни бил водил в началото на казармения ни живот. Това беше хубав български филм и ние, разбира се, помнехме добре, че се казваше „Осъдени души“.

Костов не оставаше длъжен на старшината и му отговаряше, че ние този филм вече сме го гледали. На него обаче ще му се наложило още много пъти да го гледа, като придружава следващите набори. Старшината и в този случай имаше готов отговор. Казваше на Костов, че ще му съдейства след края на службата да стане щатен шофьор на товарния автомобил, който возеше киномашина на бригадата. Във възможната му бъдеща работа Костов трябвало да съчетава шофьорството и киномеханиката. Тогава според старшината можело и други филми да гледат двамата заедно с войниците. Все пак с идването на времето за наряд свършваха и словесните дуели между старшината и Костов.

Ние, които ги слушахме и гледахме от страни, разбяхме, че те едва ли помнят съдържанието на хубавия български филм, чието заглавие включваха в полемиката си. Разбяхме обаче и това, че двамата наистина бяха „осъдени“. Да бъдат свободни.

Сълзи от чистота сърцето ми

Никола Иванов

Ники Комедвенска принадлежи към по-младото поколение български поети, което вече навлиза в творческа зрелост. Пише и проза, но засега е известна най-вече като поетеса.

Първата ѝ поетична книга „Свят за лудите“ излиза през 2012 г. Следват „Педя душа“ (2014), „Кабинети за ближни“ (2016) и „Три молитви“ (2022).

Лириката на Ники Комедвенска не е отказ от реалността, а проникване извън нейната видима повърхност. Тя изгражда свят, който едновременно е реален и поетичен, и ние го съзерцаваме. В стиховете ѝ има движение, ритъм и тишина едновременно.

Вероятно може би родният Сливен, известен като Градът на стоте войводи, подсилва патриотичните чувства у поетесата. Родолюбие и българска гордост откриваме в поемата ѝ „Българска песен“. Лирическата героиня усеща с кръвта си българското у себе си, така е родена:

*В някой сън ли видях, на живо ли
насред знойно и сухо лято
тежко стадо от брзи биволи
как се спуска от планината.*

Нарисуваната природна картина е типично българска, тя е съчетана с усещането на поетесата за предците. В творбата живопис, слово и звук са съчетани, за да отправят посланието, че когато носиш родното в сърцето и душата си, то е незаличимо, независимо от историческите национални драми и трагедии, които съпътстват съдбата на родината. Паметта на кръвта от поколенията предци е неунищожима, каквото и да се е случвало с историческата ни съдба на българи, то не е могло да унищожи родното. Рефренът в творбата е „Помня“:

*Помня.
Дъжд оплоди земята,
после пламна море от макове,
после вдигна глава тревата.
И се ширнаха светло нивите.*

Чрез поезията си Ники Комедвенска свързва реалност и спомен, минало и настояще, които съпреживяваме емоционално заедно с нея. Бабата реди къщата, чисто и незабравимо е детството. Облеклото на майката е цветно, красиво, незабравимо, от него „нощем цялата къща свети“. Независимо от превратностите на времето „вече знаят сами сърцата, / че по род сме си още българи“. Българската чувствителност е тази, която е съхранила през вековете родолюбивото чувство. Финалът на творбата достига до всяко българско сърце и душа:

*Ако още не вярваш в песните,
спри и слушай – кръвта ти пее.*

Стихотворението „2-ри юни“ говори със заглавието си. Това е сакрална за нас българите дата, на която се прекланяме и покланяме пред подвига на гения Христо Ботев и загиналите за свободата на Отечеството. Голяма е мъката и болката по забравените идеали на поборниците-мъченици за национална свобода. Обидно е „живуркането“ на съвременните българи, затова „Нещо ново, нещо чисто трябва ни, / за

да видим светлина в тунела“. В поантата на „Тайната вечеря“ поетесата споделя: „Толкова много Юди... / ... и само един Христос.“ Асоциативно си припомняме знаменития обобщаващ финал на стихотворението „Репортаж“ на Иван Динков: „Всеки Юда си има Христос, / но всеки Христос си няма Юда!“

Без високопарни думи, клетви и захаросан фалшив патос е любовта в стихотворението „Тихо“. Любовта между котките, и въобще между животните, е естествена и подчинена на природните необходимиости за продължаването на рода. При животните няма любовни преигравания и преструвки, те се подчиняват на природните си инстинкти и влечения. Няма „Горчиво!“, няма „наздравица шумна“, сватбарски музика, „брачни обети“ и „медийни драми“. Майчината любов на котката е всеотдайна до жертвоготовност и може да бъде пример за жените. След като е изпълнила природния закон, котката „тихо“ и спокойно ще дочака земния си край. В „Една от вас“ лирическата героиня се припознава в образа на класическата героиня Жулиета. Въпреки всичко стихотворението е поклон пред светостта на любовта и лирическата героиня достига до посланието: „...признавам аз: сега, за да живея, / стократно бих умряла от любов“.

Още от „Българска песен“ се убеждаваме в хуманизма на лириката на Ники Комедвенска. Тя е смутена от дехуманизирането на обществото ни и пита:

*От какво озверяхме, Господи,
или тъй се родихме – грешни?*

*Вкоравени сме като камъни –
брат отвърна лице от брата.*

Разтерзани са сърцето и душата на лирическата героиня на поетесата от отчуждението между хората, от дефицита на човечност в отношенията, от изчезването на добрите човеци. Незавидна, горчива и тъжна е съдбата на клоуна от „Монолог на клоуна“. Покорени сме от съчувствието и състраданието на жената към изоставеното от съдбата кученце, за което тя се превръща в майка спасителка („Исихия“). Покъртителна е картината в „Моят първи приятел“. Детето изоставя кученцето, с което заедно са пораснали, на произвола на съдбата и забравя изобщо за него. И достига до посланието: „...ако Бог ме попита: „Дете, на обич кой те научи?“, / ще Му кажа с ръка на сърцето: едно куче!“. Действително човеците можем да се учим на любов и доброта от животните. В „Наздравица за Рим“ Ники Комедвенска ни напомня и предупреждава, че в последна сметка всеки получава възмездие за злото, което е сторил. В „Есенна поема“ „светът пици от болки и проблеми“, в него „отдавна вече нищичко не свети“. Впечатлява антивоенният патос в „Плелоария на героя“.

Безспорен е талантът на Ники Комедвенска да рисува впечатляващи природни картини със слово. Колко красива е нарисуваната словесна картина в стихотворението „Зима в селото на Господ“, където дори дъждът не може да загрози природата, защото „край притаената река / изящно се белеят къщите“:

*И тук вали.
О, как вали!
Като във храм, като причастие.
Като сълза, в която спи
снежинката човешко щастие.*

В лириката на Ники Комедвенска природните картини са съзвучни с посланията в творбите. В стиховете ѝ откриваме стремеж към красота, хармония и духовност, те приканват към личен диалог и съзерцание. За тази поетеса красотата не е просто естетическа категория, а връзка с божественото и духовна необходимост. Заедно

с поетесата пълноценно преживяваме красотата.

Поезията на Ники Комедвенска впечатлява със своята екзистенциалност, защото поетесата споделя вълненията си по най-важните философски въпроси на битието. Любовта, смисълът, вечните въпроси за времето и пространството, космосът са сред източниците на лирическото ѝ вдъхновение. Със зрелостта и неизбежната старост желанията затихват, но не трябва да загърбваме и забравяме младежките мечти, макар „до финалния рог / още малко остава“. Унииние то и отчаянието не бива да ни обсебват, защото не трябва да загубваме смисъла. В „Жертвоприношение“ лирическата героиня размишлява за смъртта, за починалите близки, оставили спомен и диря в сърцето и душата ѝ:

*Оттогава изминаха
толкова много лета...
Разпилях се с времето
дядо и мама, и тате.
По земята по глътка на всеки един
от кръвта
и със песен до горе душата
на всеки изпрати.*

*А сега с моя брат като чужди
по нея вървим,
оглушали за болките,
слепи за топлите длани,
и я мерим на педи,
и стръвно с очи я делим –
две на две за живота...
И две върху две за смъртта ни.*

Дълбока екзистенция откриваме в „Паноптикум на самотата“. Двете самотни тъжни жени ровят в земята, сякаш искат да се доберат до мъртвите, подготвяйки се за неизбежния край. Трагично тъжна е рисуваната картина, лирическата героиня е оприличена на „сляпа мадона“:

*Тя оставя лопатата,
същата страшна лопата,
със която ще ровят
за гроб подир няколко дни,
и подвива нозе,
и целува смирено земята –
две жени се сбогуват,
две страшно самотни жени.*

Екзистенциалната мисъл за смъртта е акцентът в „Три молитви“. Изоставено е селото, няма нито хора, нито живи твари. Самотна е църквата, защото няма кой да влезе в нея да се помоли. Възможно ли е възраждането на живота в селцето? Едва ли, това е само мечта на лирическата героиня. Бохемско отношение към смъртта като при Франсоа Вийон откриваме в стихотворението „Последният багаж“:

*Наследството ми –
стих недоузрял,
раздавам го!
Защо да ми се свида?
От този свят,
със стихове преял,
какво ми трябва,
за да си отида?*

*На прага
на последната ми смърт
две шепи обич
живите ще ръснат:
с едната в полунощ
да ме приспят,
а с другата
по изгрев да възкръсна.*

Свободата за тази поетеса е фундаментална ценност. В това

се убеждаваме не само от стихотворението „Балада за кривото дръвче“. Дръвчето расте цял живот „накливо“, защото обича свободата. Човекът обаче не може да се примири с различията и отсича дръвчето, за да е скучно, сиво и равно в природата. Дръвчето желае и мечтае да живее в „една извънчовешка свобода“. Асоциативно си припомняме великолепното стихотворение на Андрей Германов „Изсичането на Лонгоза“. Куцата кобила от едноименната балада не може да понася несвободата и хуква, макар и окуцала, забравила „какво е да си роб“:

*Лети, надеждо моя, окуцала,
макар за пръв и за последен път
макар да ме очаква на финала
не златна купа, а внезапна смърт.*

Апотеоз на Свободата е „Щурец“. Щурецът по принцип е символ на свободата, на волния дух. Той живее безгрижно с песента си „четири за пет“, реди „куплет подир куплет“ и заявява гордо „Нищо не работя!“ Живее бедно, но винаги се намира почитатели на песента му, които ще му помагат да преживява. Макар и бедно да живее, щурецът е „честит“, защото е постигнал свободата си. В стихотворението Ники Комедвенска отправя посланието, че талантът прави твореца свободен.

В лириката си Ники Комедвенска изразява душевните си вълнения и емоционалните си безпокойства. Тя не просто „изобразява“ времето и пространството, а го обитава и приобщава към нас. Нейната лирика е заредена с чистота, спонтанност и откритост в посланията. Поетесата изгражда свят, в който реалното и ирационалното се преплитат, а образите придобиват многопластово значение. В поезията тя се движи от реалистичното към абстрактното, но винаги с превес на духовното. В поезията ѝ дори най-драматичните преживявания са приглушени, без да губят своята интензивност.

Ники Комедвенска предпочита класическия стих. В поезията си често прибегва до алегорията, за да отправя посланията си. Тя несъмнено е сред талантливите български поетеси от своето литературно поколение.

Ники Комедвенска

ЕСЕННА ПОЕМА

*Каква великолепна южна вечер –
последен дар от есенното време:
звезди в небето светят отдалече,
в градината ми светят хризантеми.*

*Но някъде навън с извити устни
светът пици от болки и проблеми.
Не знам защо, но с всяка клетка чувствам
как този страшен писък ме превзема.*

*И как заглъхва она звук небесен,
от който всяка сутрин се събуждам.
Край мен е есен.
Златодарна есен!
А аз от нея сякаш нямам нужда.*

*С очакване, че нещо ще се случи,
животът къса всяка тънка вена.
Голямото мълчание приключи...
Сега кънти голямото крещене.*

*Навярно има своя шанс сърцето
да преболи последните парчета,
преди да стане част от свят, където
отдавна вече нищичко не свети.*

*И без да знам дали светът е важен,
или пък в есента като поема,
ще замълча...
А исках да ви кажа,
че този свят е пълен с хризантеми.*

Приключи националният поетичен конкурс „Николай Лилиев“ – Стара Загора. Постъпилите творби бяха оценени от жури в състав: Атанас Капралов – председател и членове Йордан Пеев, Виолета Бончева, Йордан Атанасов и Димитър Брацов.

**Стелияна Маринова —
Естела Маре
(Първа награда)**

Приседналата есен на коляно,
във мислите ми стихове бродира
от Лилиев и Димчо Дебелянов –
да нямат недоспивките ми мира
от моите прихлопванки сърдечни,
от кървавите белези в очите!
Нали си пожелах любов и вечност,
а само между тях на сяпапо скитах!

В зениците ми залезът мълнее,
разчупен на светкавици кипящи!
Препъвам се в задрямали злодеи
и с болка си откупвам настояще!
Да можех с добрина и с кротка нежност
мечтите си безцветни да изпъстрия!
Животът е Голгота неизбежна
с белязан хълм, към който нося кръста!

И в нощи от тревоги непрогледни,
с луна като мъждукащо кандило,
ще чакам самотата ми да седне
на чаша вино, мрака утаило!
Ще пием за урока си съдбовен,
за счупените чувства и раздели,
че всяка трудност Божия любов е,
с която сме във мрака оцелели!

Худ. Кеазим Исинов

**Мария Панайотова
(Втора награда)**

ВЛЮБЕНАТА ТОЧИЦА

Страхувам се от тази тишина,
на твоя стол поискала да седне.
Защото знам, че точица една
си обещахме с тебе до последно.

Когато я усетих, мина ток
през мене, а душата ми засвети.
И помня, че в съня ми влезе Бог,
да чуе на сърцето ми обета.

Аз вече бях разбрала стойността
на точката, която с теб ме свърза.
Подарък беше от случайността,
открила двама в късната им дързост.

Печата воден на една сълза
поставихме в небесните тифтери.
Зарекох се за теб да съм бреза,
а ти – към връх висок да се катериш.

Животът, който бе за мен кафез,
ти с влюбената точица отключи.
Беззвучният ми глас, прошепнал: Влез! –
на толкова вълшебства те научи.

Аз чувствам как прехвърчат между нас
искрите на взаимните флуиди.
Страхувам се от този ден и час,
когато празен стола ти ще видя.

Отличените в конкурса и членове на журито

**Петя Стефанова-Глеридис
(Поощрение)**

СПОМЕН ЗА ВСИЧКИ НЕГОВИ ТЪЖНИ ЖЕНИ

На Маркес

Неотпивани чаши за бира ще чакат в Макондо на бара –
набързо обърнати рокли, лишени от женски тела.
Унило целуващи устни ще ги докосват с вяла немара,
протяжни вълни ще прегръщат със плясък две мокри крила.

Закъснели стъпки по пясъка парещ няма кой да остави.
Тук септември – дългунест хлапак – пощипва сочното лято.
Ще изтляват и с пепелта ще разказват ланшните юлски жарави,
„На Полковника няма кой да му пише“ в нечий ум се премята.

До съня ми с тази лодка нежно в най-лошия си час ще стигнеш,
за да имат любовта и другите демони хроника.
Когато стогодишна самота с пестници ледни те притисне –
две сълзи ли над окапалата шума се отрониха?

Неотпивани чаши в Макондо ще чакат под слънчева арка –
живее, за да разказва последната си есен Патриархът.

**Маргарита Мартинова
(Трета награда)**

ТРАЕКТОРИЯ НА УПОВАНИЕТО

На небесната сцена
пригърмя изведнъж
и завесата в Храма се скъса в средата.
В светлините изплува силуетът на мъж.
Господ слезе и тръгна
пеша по Земята.

Под краката му боси
се размазва калта.
Край казана с боклука лежат вехтошари.
Лимузини раздуват с мръсна газ из града.
Няма никой над Бог
да го гушне и жали.

Боже, колко е просто:
два-три хляба купи,
милостиня раздай по бедняшки квартали.
Всеки сам да избира участта да греши.
Напиши SOS върху
своите Скрижали!

Превърни се в художник
неразбран. Без ухо.
Поживей като него. Дари му утеха.
Постави го по-горе от платно с Пикасо.
Изкърпи на гърба му
пробитата дреха.

Отнеми, ако трябва,
всички грешни пари.
Дай ни само бои! И кажи как се прави:
Да рисуваш, а всичко във теб да боли?
За да бъдеш Ван Гог.
Луд. Велик. Изоставен....

**Стефания Цанкова
(Поощрение)**

ПРОЗРЕНИЕ

Не мога да изтрия свои грешки,
но мога добрините да повторя:
да облека врабчета с топли дрешки,
да бъда на тревичките опора,
да ви издам пин-кода на мечтите,
да бъда гид в държава от усмивки,
да преподавам слънчево излитане,
да изплета от вярата завивки,
да победя с човечност клеветите,
да ви издам, че вечер съм принцеса
на птиците, целувките, звездите,
на ласките от нежно равновесие...
А след това сърдечните вселени
ще ми подсказват бавничко, на срички,
че всъщност със добрите повторения
ще се изтрият грешките самички.

Сантиментална като пума

Веселин Стоянов

„Ако небето имаше чувства, също щеше да остарее.“

(Написано на гърба на снимка)

Така и не разбрах защо останах тук. Почнах работа само за едно лято, а никога повече не се върнах към онази безкрайна филология и днес мнозина ми се чудят, намират ме за ексцентрична или глупава – и какво от това... Харесва ми това кафене, белите варосани стени и тъмната патина на дървените прозорци и врати, само това, а то дава вкус на истина. Високият зид на двора, пълен с чемшир и лавър, розови храсти и смокиня, допълва чувството за солидност като в музей. То наистина си е музей това кафене на любовниците, дори понякога си мисля, че идват тук като в къщата на мадам Тюсо – за няколко часа стават фигури от друг свят, а после, пробудени от восъчния си сън, се изнизват наркотично замаяни през голямата врата към кошмара вън.

Невинаги съм толкова добра. Понякога ги мразя, особено яркия руж и кукленското отсъствие, ухажвано от неприлично кокетни мъже. Тогава, когато нося поръчките или прибирам сметките, си слагам различни перуки и мисля, че дава резултат, особено ако похваля грима на дамата... Рядко се връщат. Струва ми се, че се опитвам да колекционирам двойки за кафенето. Допадат ми жените със светлобежова пудра, която придава на лицата им тиха светлина, така подходяща за съчетанието на неизказаност, съчетание на пръсти, погледи и думи... Тогава пускам касетата на Енио Мориконе. Това го правя винаги за една двойка, която харесвам, защото се появила през онзи октомври, когато вече бях решила да променя всичко; не зная дори дали не останах само заради тях, защото разбрах, че винаги ще ми липсва техния тих водовъртеж, в който те потъваха като две щастливи риби, които любовно се гонят...

„Гледам това момиче, което се усмихва, докато поръчваме водка, без да разбира, че това е питието на меланхолията, малък джин и кафе, после го изпращам с поглед и както слушам той да ми говори, усещам малка сребърна игла да пронизва сърцето ми с копнеж по нейната независимост. Подчертана независимост, обути в черни джинси, по-нагоре черен пуловер и бежово елече с канадски ресни; завиждам на дългата ръка, на белите пръсти, които гонят клавишите на автомата за игри, а другата ръка, изящно сгъната в китката, държи цигара между леко разтворените бедра, тогава желая да вляза в кожата на това равно, методично и красиво удоволствие от играта, в която резултатът няма значение, важна е самата игра – без страсти и копнеж, без смисъл и кошмар.

Колко неща искам да забравя, за

да съм тук само с него, с този мъж, без да усещам прилива на тревожно угризение, че утре отново ще се събудя от призрачното звънче на млекаря, залутан между ленивите, обвити в мъгла търбуси на огромните панелни жилища, в които още топли от съня жени, също като мен, се будят до раменете на съпрузите си с усещането, че са пленници, оковани завинаги в недоверчивост към собствения си живот. Недоверчивост, подхранвана от осъзнатото изстиване към този мъж до теб, от гузната мисъл, че снощи отново бързах да заспя преди да си е легнал, че вече отдавна залоствах вратата на банята, когато се къпех, разсейвах се за закуската и дори правенето на кафе почваше да ме изпълва с утринна ярост... Вече не искам да гледам заедно дори филмите по телевизията и все по-често го оставям сам пред видеото с различни сладострастници и ако в началото се шегувах, вече съм залята от ненавист, виждайки пред очите си бавен процес на мозъчна вазектомия*.

Външно нищо не се е променило, но изведнъж се усетих като малко момиче, което е издухало глухарчето, преди още да си пожелае нещо и възможните светли надежди се носят из въздуха – вече непостижими и неоплодени семки с крила. Сега обитавам къща, чиито стени са покрити с гоблени с баварски сюжети, сред които се чуват мислите на всеки, дори в началото се боях и мислех, че са призраци, или се стряхах от биенето на нечие сърце в празната стая, но после свихнах, защото вече бях собственост в мислите на хора, които преди няколко години дори не подозираха, че съществувам. Понякога си мечтая да дойде крадецът на деца и да ме отведе далеч от всички тук...“

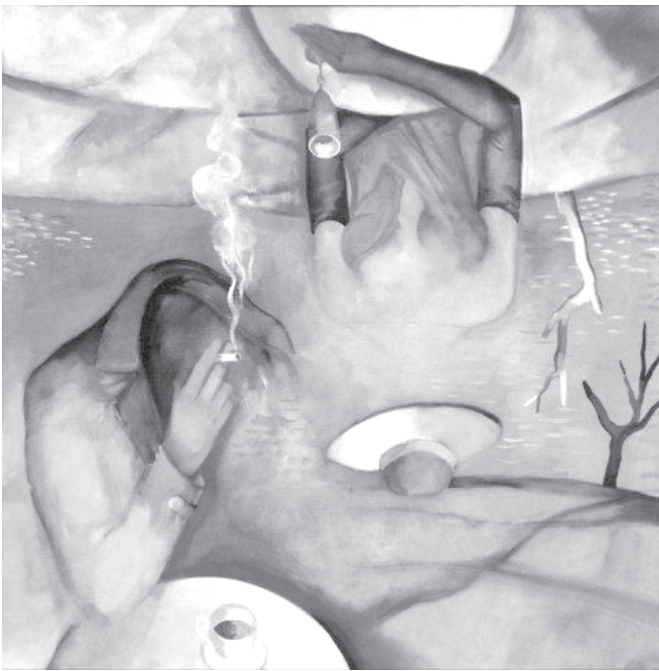
Сама разбирам, че е неприлично да зяпам клиентите, но нищо не ми пречи да си измислям истории за тях, нали... например си представях как всяка жена си има средновековна кула, приличаща на самата нея и скътана някъде в мислите ѝ, а в кулата са заключени спомените за нейните любовници. Виждах ги да стоят приклепнали печално по ъглите, без да се познават, без да си говорят, обречени завинаги на неприязън, изпълваща общия мрак. Или пък, опивайки се докрай от възможностите на безсрамната ми игра, си представях кули, натъпкани като войнишка баня с потни и мърморещи мъже, или кули-аквариуми, с по една самотна риба...

Това е, когато съм самообожаваша се кобра.

Друг път, докато машинално редя пасиансите върху зеления екран на играта, защото в дъното на кафенето си имаме и електронна игра, си представям как дрехите им се прегръщат, сложени една до друга на

закачалките и се питах, какво ли могат да си шепнат две връхни дрехи, сигурно си разказват за другия си живот, за тъмните и душни гардероби. Виждах как поизтритият ръкав на неговия черен шлифер търпеливо разсейва дима от цигарите около яката на нейното дълго палто, а то грижливо се е свило под другия ръкав, сякаш е изтъкано не от плат, а от копнеж за закрила.

Веднъж, докато оставях чашите с водка, джин и кафе, чух и това: „...ние, любовници на други, които не обичаме...“ Каза го той, като глу-

Худ. Владимир Пенев

хо ехо от лош спомен, а аз с кожата си усетих как тя се напрегна, но предпочете да замълчи, защото жените често използват силите си, за да разколебаят мъжете, вместо да ги окурат... В това мълчание видях как тя се изчервява от ненавистната слабост, че се колебае, не знае какво да направи и се предава на космическия страх, че е жена, подчинена на Луната – страхът, че може да бъде изоставена и всичко наоколо ще се промени, ще остарее и ще погрознее сама и затова вече е готова да се преструва, че се съблазнява от един съпруг, когото не знае дали обича... Видях как в салона и по двора заваля дъжд от перуники, които някога в Гърция са били цветята на отхвърлената любов.

Сигурно тогава си измислих, че те обичат една сянка без причина, един дух, заченат в сиянието на октомврийски следобед сред листата на една смокиня или в мириса на дъжд: създавах нещо капризно, красиво и невъзможно, нещо, миришещо на тревога, мокро от ласки, романтично и пикантно, но несъществуващо за света; една тайна, на която те са вдъхнали живот с „Обичам те“, а после думата вече е станала тясна, но една плътна тайна, за да могат да ѝ нарисуват очи – представих си нейните, за да могат да ѝ подаряват малки неща, да ѝ купуват пуканки по улиците, ухаещи на ванилия, да ѝ вдъхват глас на люляк, да я водят на кино, да ѝ подаряват дърво в парка, да я слагат между тях на масата в това кафене, да ѝ показват книги и да пишат безумни любовни писма, да оставят любовни следи по невидимата ѝ кожа и да пият тримата червено вино, защото, когато беше

тъжна, сълзите превръщаха смарагдовите ѝ очи в акварели от разсъмване...

„...дълго и светло плаках насън за младото момиче, което бях, то все още нямаше днешната ми кожа, която той обожава, но аз знам, че е спомен онази кожа на младо момиче, тогава тя беше порив, а днес аз съм земя... плаках в съня си, защото забравях да го питам за какво мисли, все исках да го целувам и да се увивам около посивелите му гърди... а се събудих с лице, мокро от сълзи, дъжд, дошъл съвсем реален от съня, от същия сън, в който влизам в църквата, за да се омъжа и сред бялото безмълвие с петно от червени камелии в ръката, вече на прага се обръщам да потърся някого, на когото знам, че трябва да се усмихна, но него го няма, макар сега да го виждам на масата пред себе си, леко приведен, с тежък и глух глас и да изпитвам отново вълнението, което усещам в самотното му легло, което става все потясно след всяка раздяла – обичаме да се любим навсякъде, но онази нощ в онова легло за няколко мига изгубих съзнание и си помислих с благодарност, че ще умра в прегръдките му, а по-късно той, заровил лице в безсънните ми гърди, с ореол около косата, прошепна, че тялото ми е рай, до който са допуснати малцина и тогава усетих в себе си копнеж по пролетната надвечер, с топъл дъжд и малки зелени перли на черешите сред още пастелните чувства на листата – малките зелени зърна, лъскави и окъпани от същия този дъжд, който валише в душата ми и постилаше нехайно земята с девствени като сълзи локви, а тя бързо ги попиваше, ревнива дори към моя копнеж...“

Виждах наведената ѝ глава, сякаш караха грешница към гилотината, а косата беше покрила лицето ѝ, сякаш да я пази от погледите на всички наоколо, докато гледах как той рисува чертите ѝ, като отмята кичур по кичур, си представях как Бог меси глината за човешката си направа, а сълзите капят и се омесват между пръстите му... Плащат и си тръгват, като разделят палтата, а аз си мисля за копнежите, които са жаравата, за душата ни, която ситни по жаравата, облечена в бялата риза на нестинарка, докато самата тя стане пепел и покрие въглените. Искан да съм въглен и душа, повтарям ритмично, а ти – душа и въглен, само в нашето огнище, докато се стопим и смесим праха си, в който ще се къпят и посивяват врабчетата. Искан да съм въглен и душа, а ти душа и въглен – повтарях, следвайки някаква древна митична ритмика, без да зная на кого го казвам и гледах как затварят вратата и малко не ловко тръгват донякъде заедно, но не... още малко заедно и тогава, в студения ден, видях между него и нея с тайнството на гъвкаво очарование, невидима за всички други, да притичва сянката на една сантиментална пума...

* Вазектомия – оперативно отстраняване на сегмент, не по-къс от пет сантиметра, от семеотводните канали на мъжа с цел стерилизиране.

Анелия Янковска-Сенгалевиц**КОПНЕЖ**

Облива ме с прозрачната си ласка
за мене сътвореното море.
Вълна ме вдига, надалеч ме тласка
и властно хоризонтът ме зове.
Да бях кормчия – с кораба да тръгна,
смел албатрос да бях – да полетя!
Но нямам сила. Към брега ще свърна
и боса пак ще стъпя на скала.

Морето, с цвят небесен, все ме мами,
искри и трепка в августовски зной.
Разбива се в скалите. Светла пяна
докосва ме, гаси копнежа мой...
Барабанят вълните с бързи пръсти,
прииждат, после дръпват се назад
и ме обсипват със солени пръски
и стенат, че си тръгвам в своя свят.

ИЗГРЕВ

Морето диша равномерно. Скалите само го смущават.
Бледнее заедно с небето, превзема ме и се отдръпва.

Сега съм като песъчинка, търкулната край този залив.

На изток бавно зрее слънце – пастелнорозово, самотно...
Увисва с портокалов блясък, отвътре огнено припламва.

Превръщам се във песъчинка, споходена от късче вечност.

Изопва се към хоризонта пътека алена. Примамва
по раменете на вълните да тръгна боса като пяна.

Но аз съм само песъчинка, опарена от красотата.

Пред мене пътят плисва златен, прелива в сребърно-лъчисто,
разсипва се из необята на ослепителни искрици...

Каква съм странна песъчинка – творение на светлината!

Морето вече става гладко – дълбоко в себе си потъва.
Непостижимо се издига и слънцето. Назад се връщам.

Усещам, че съм песъчинка – сърце, изваяно в скалата.

СПОМЕН ЗА МОРЕ

Между небето и водата спирам –
сама треска от дух, душа и плът.
Изтласква ме вълна подир вълната
в предначертан от ветровете път.

Морето е прозрачно като изповед.
Жълтее с дъно набраздено
и приютява слънчевата мрежа,
а в нея – сянката ми уловена...

Докато плувам в разтопено злато,
в искрящо-синьо,
в сребърна глазура,
тежи по миглите солта, но виждам:
перце от чайка като мен се шура.

Духът ми тържествува, а душата
по навик пак във себе си се вглежда.
Убежище е мокрото ми тяло
с отложената за брега надежда.

Не сме на място с туй перце в морето.
Безбрежието хоризонтът спира.
Това ми казва тази раковина,
която до ухото си допирам.

БЕЗПОКОЙСТВО

Няма да гледам напред, а встрани. Ще се вирам из плажа.
От шезлонги, чадъри и хора е преситен пейзажът.
Надалеко по хълма градче се катери в небето...
Но напразно! И с гръб да застана – зове ме морето.

Как не искам да гледам вълните, повдигнали хребет –
извисяват се, стръмно пропадат в лазурния шемет
и ревът им, проникнал у мен, страховито отеква...
Уловен, на тревога в капана, дъхът ми пресеква.

Не, не искам да гледам как в талазите, сякаш заспало,
ято чайки се люшка – полудяло пернато махало,
как разсича самотен плувец гърба на вълната,
как задълго изчезва, примамен от пустотата!

Не, не мога да гледам сина си в море побесняло!
Да излезе се моля. Надвисва небе преbledняло.
Но нима се упреквам и в себе си търся вината,
та нали го научих да плува добре аз самата!

И сега ще погледна морето с красотата му бурна.
Бели гриви разтърсват вълните сред сива глазура.
И сина си съзирам да гази в море до колене –
закачливо ме пръска, преди да затича към мене.

СБОГУВАНЕ

Малко преди да изчезне морето,
август се сгуши в двете ми шепи.
Златни перца от крилето си тръсна
да го погалья с пламнали пръсти.

Как пък не! На земята го сложих полека.
Продължих да си правя от стъпки пътека.
Вятър гоних. Направо загубих ума си.
Без да знам, че попадам така в есента си.

Завъртя си спиралата щърково ято.
Литна август – кротка въздишка от лято.
Казах му сбогом на плажа, където
миг след това пресуши се морето.

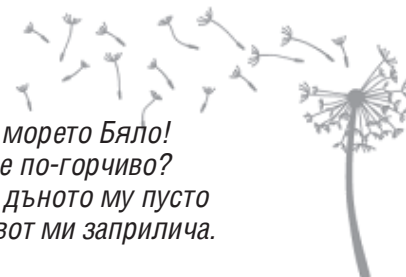
ДИЛЕМА

Морето Черно и морето Бяло!
Зачудих се: кое е по-горчиво?
Морето Черно – дъното му пусто
на пропилян живот ми заприлича.

Морето Черно и морето Бяло!
Захласнах се: кое е по-красиво?
Редуваха се буря и затишие,
докато станах гладка като мида.

Морето Черно и морето Бяло!
Замислих се: кое е по-прозрачно?
Надникнах в глъбините им спокойни
и в мрака част от себе си намерих.

Морето Черно и морето Бяло –
два бисера в сърцето ми заспали.

ДУНАВСКО ХОРО

Сребърно свети луната.
Ситно играе слънцето.
Из тия мътни талази,
из тия води дълбоки
плискат, вълнуват, бушуват
с тъпан и гайди ветрища.
И си опъва снагата
реката дълговечната,
реката животворната.

Дунаве, бели Дунаве!
Буйни коси на русалки –
вълните бели, кълбести
прииждат, носят, завличат
в подмоли, в тъмни въртопи
нашите бели надежди,
многопосочните пътища,
любовта, дето я сяхме,
и върволиците спомени.

И ни се мокрят патроните.
Знамената ни, сгърчени в тинята
белеят и зеленееят...
Червеното само просветва –
плаши рибите долу на дъното.
Сбира костите на мъжете.
Ей ги, стъпили са на плиткото
в среднощна доба невярна.
Мъже от кремък изсечени,
хванати пояс за пояс.
Пак ризите им белеят.
Перчемите им се веят.
Пристъпват. Тежко играят
нявгашно хоро, кърваво...

Дунаве, бели Дунаве!
Бълбука, плиска, бушува,
не спира своята песен:
за кълновете надежда,
за неродените пътища,
за любовта, дето извира
от тайни, бистри кладенци
и за Родината, святата,
дето след нас ще я има.

УСЕЩАНЕ ЗА БРЯГ

Несполучливо лятото излезе.
Размито в полусенки е морето.
Опънатите мрежи крият
паянтови рибарски хижи.
Сезонът на сафрида уж е в края си –
септември си тече по старому.
Небивалици си разказват вечер рибарите.
Във кръчмите е весело...
И все така отпивам от мастиката.
Очакването вече е отминало.
Брегът чертае скалните си кораби.
Излишни са компасите и котвите.
И аз, объркан капитан, си мисля:
„Дано вълните да залепят пристана!“

Как свежи бяха прелестните рози

И. С. Тургенев

Някога – отдавна-отдавна, прочетох едно стихотворение. Скоро го забравих, но първият стих остана в паметта ми:

Как свежи бяха прелестните рози...

Сега е зима; студът е опушил стъклата на прозорците; в тъмната стая гори свещ. Аз седя свит в ъгъла, а в главата ми звъни и звъни:

Как свежи бяха прелестните рози...

И се виждам застанал пред ниския прозорец на извънградски руски дом. Лятната вечер тихо се топи и преминава в нощ, топлият въздух мирише на резеда и липов цвят, а на прозореца, опряла се на изправената си ръка и склопила глава на рамо, седи девойка – тя

безмълвно и внимателно съзерцава небето, сякаш изчаква появата на първите звезди.

Как простодушно вдъхновени са замислените ѝ очи, как трогателно невинни са полуотворените питащи устни, как равно диша още ненапълно разцъфналата, недокосната от вълнения гръд, колко чисто и нежно е младото лице! Аз не дръзвам да я заговоря – но колко ми е скъпа тя, как само бие сърцето ми!

Как свежи бяха прелестните рози...

А в стаята става все по-тъмно. Догарящата свещ тихо припуква, бегли сенки се колебаят по ниския таван, зад стената студът скърца и злобее – и ми се чува скучен старчески шепот:

Как свежи бяха прелестните рози...

Пред мен изникват други образи... Чува се веселият шум на семейният сел-

ски живот. Две руси главички, прислонили се една към друга, ме гледат закачливо със своите светли очички, алените бузки потръпват от съдържан смях, ръцете ласкаво са се сплели, един през друг звучат млади добри гласове; а малко по-нататък, в дъното на уютната стая, пръстите на други, също такива млади ръце тичат по клавишите на старото пиано – и ланеровския валс не може да заглуши мърморенето на патриархалния самовар...

Как свежи бяха прелестните рози...

Пламъчето на свещта се смалява и гасне. Кой там кашля така хрипкаво и глухо? Свит в нозете ми се притиска и потръпва старият ми пес – моят единствен другар. Студено ми е... Много ми е студено... И всички те умряха... умряха...

Как свежи бяха прелестните рози...

Септември 1879

опасност. Не е зле да ме посети и да узнае повече подробности. При мен идват мнозина от Скотланд Ярд и споделят своите тревоги, а аз им гледам на карти. Така че ми изпратете своето татенце! Струва ми се, казахте, че той служи в политическата полиция? Мисис Джоунс? Предайте му, че ще го чакам. Всичко хубаво, мила мисис Джоунс... Следващата!

– Тая работа не ми харесва – каза мистър Мак Лири, замислено почесвайки се по врата. – Не ми харесва, Кети, и туй то. Тази дама твърде много се е интересувала от нашето покойно татенце. Отгоре на всичко фамилията ѝ не е Майерс, а Майерхоф и е родом от Любек. Дяволска германка, да можех да я хвана с доказателства. Залагам пет срещу едно, че е измъквала от хората сведения, каквито изобщо не ѝ влизат в работата. Знаете ли какво, ще доложам за това на началството. И мистър Мак Лири действително доложи на началството. И въпреки очакванията му, началството не пропусна покрай ушите си доложеното и почтената мисис Майерс бе призована ог съдията мистър Кели.

– И така, мисис Майерс, – каза съдията, – каква е работата с Вашите гадания? – Ах, сър, – отвърна възрастната дама. – Все с нещо трябва да се изкарва хляба. На моите години няма как да отида да танцувам в кабарето.

– Хм – каза съдията, – но Вас Ви обвиняват в това, че гадаете лошо. Драга мисис Майерс, това е все едно вместо шоколад да продавате глинени плочки. За една гиней хората имат право на истинско гадаене. Отговорете защо се наемате да гадаете, като не умеете?

– Повечето не се оплакват – оправдаваше се старата дама. – Виждате ли, аз предсказвам на хората това, което им харесва, а за такова удоволствие си струва да запла тиш няколко шилинга. Наскоро една дама ми каза: „Мисис Майерс, досега никой не ми е гадал толкова върно както Вие.“ Тя живее в Сейнт Джонс Ууд и се развежда с мъжа си...

– Чакайте – прекъсна я съдията. – Срещу Вас има свидетелка. Мисис Мак Лири, разкажете, моля!

– Мисис Майерс ми предсказа на карти – бойко започна мисис Мак Лири, – че няма да мине и година и аз ще се омъжа. Че за мен ще се ожени млад богаташ и аз ще замина с него зад океана.

– А защо именно зад океана? – заинтересува се съдията. – Защото във втората купчина имаше десятка пика. Мисис Майерс каза, че това е път.

– Глупости – измърмори съдията, – десятката пика е надежда. Валето пика е път. А ако редом с него е седмица спатия, това вече е далечен път с пари. Мен не можете да преметнете, мисис Маеьерс. Ето, предсказали сте на свидетелката, че няма да мине и година и тя ще се омъжи за млад богаташ, а тя вече трета година е омъжена за полицейския комисар Мак Лири. Как ще ни обясните това?

– Господи Боже, – невъзмутимо отвърна старата дама – случват се и такива неща. Тази особа дойде при мен като модница, а лявата ѝ ръкавица беше скъсана. Каза, че е на двацет, а е на двацет и пет.

– Двадесет и четири! – възкликна мисис Мак Лири. – Все тая! Виждаше се, че иска да се омъжи – правеше се на мома. Затова ? предсказах, че ще се омъжи за богат мъж. Сметнах, че това е най-подходящото за нея.

– А какво общо имат с това трудностите, старият поп спатия и задокеанското пътуване?

– За пълнота на впечатленията – откровено си призна мисис Майерс. – За една гиней трябва да се говори с въображение.

– Достатъчно – каза съдията. – Мисис Майерс, Вашите предсказания са чисто мошеничество. Да гадаеш, трябва да го умееш. За това има разни теории, но запомнете от мен, че десятка пика никога не означава път. Налагам Ви глоба от петдесет фунта на основание Закона за фалшификациите на продукти и продажба на подправена стока. Освен това Ви подозират в шпионаж, за което, предполагам, няма да си признаете.

– Боже мили! – възкликна мисис Майерс, но съдията я прекъсна: – Стига! Въпросът е решен. Тъй като сте чужденка и сте лице без определено занятие, органите за политически надзор, използвайки предоставените им права, Ви изселват зад пределите на страната. И запомнете, мисис Майерс, че такова гадаене е безсъвестно и цинично.

– Ето ти теб беда – въздъхна старата дама. – Тъкмо бях започнала да си създавам клиентела...

Година по-късно съдията Кели и комисарят Мак Лири се срещнаха. – Времето е отлично – приветливо каза съдията, – а как е мисис Мак Лири? Мак Лири се намръщи.

– Виждате ли, мистър Кели, – не без смущение каза той, – мисис Мак Лири... С други думи, ние сме в развод.

Превод Магда Ховедова

Карел Чапек

Гледачка

просто Майерс. Мисис Едит Майерс.

Нека ви е известно, че тази почтена дама привлякла вниманието на полицейския комисар Мак Лири.

– Знаеш ли, скъпа, – казал една вечер на съпругата си Мак Лири, – не ми излиза от главата тази мисис Майерс. Бих искал да знам от какви средства живее. Помисли си само – сега, през февруари, изпраща готвачката си за аспержи! Освен това установих, че всеки ден има поне по дузина посетителки – като започнеш от продавачката и свършиш с херцогинята. Знам, скъпа, ще кажете, че тя навярно е гледачка. Ами ако това е само параван за сводничество или за шпионаж. Искам да изясня тая работа.

– Добре, Боб, – рече храбрата мисис Мак Лири, – остави го на мен!

И ето че на другия ден мисис Мак Лири – разбира се, без венчална халка, облечена лекомислено и накъдрена като презряла девичка, на която отдавна е време да се омъжи – позвъни на вратата на мисис Майерс, придаде уплашено изражение на лицето си и влезе вътре. Наложил се да почака малко, докато мисис Майерс я приеме.

– Седнете, дете мое – каза тази възрастна дама, като внимателно разглеждаше смутената посетителка. – С какво мога да Ви бъда полезна?

– Аз... аз... – започна заеквайки мисис Мак Лири. Искан ми се... утре ще навърша двадесет и пет... Много ми се иска да узная своето бъдеще.

– Ах, мис... как, извинете, е Вашето име? – осведоми се мисис Майерс и като взе колода карти, започна енергично да ги разбърква.

– Джонс... – прошепна мисис Мак Лири.

– Скъпа мис Джонс – продължи мисис Майерс, – Вие сте сгрешили, аз не се занимавам с гадаене. Понякога ми се случва – като на всяка старица – да метна едни карти на някоя позната... Вземете картите с лявата ръка и ги разпределете на пет купчинки... Така понякога за развлечение мятам едни карти... и изобщо... Охо! – възкликна тя като обърна първата купчинка – купите са на пари. И валетата също. Отлични карти.

– Ах! – каза Мак Лири. – А по-нататък какво?

– Вале купа – обяви мисис Майерс, обръщайки втората купчинка. – Десятка пика, това е път. – А ето, спатиите... спатиите винаги означават неприятност, удар. Но накрая – дама каро.

– А какво означава това? – попита мисис Мак Лири, старателно кокорейки очи.

– Пак купи – размишляваше мисис Майерс над третата купчинка. – Дете мое, чака Ви богатство. И някому предстои далечен път – не знам обаче дали на Вас или на някой от Вашите познати.

– Трябва да отида до Саутхемптън при леля – рече мисис Мак Лири.

– Не, това е далечно пътуване – промълви гледачката като откриваше още една купчинка карти. – И ще Ви пречи някакъв възрастен поп.

– Навярно тате! – възкликна мисис Мак Лири.

– Аха, ето! – тържествено обяви гледачката при откриването на петата купчинка.

– Мила мисис Джонс, паднаха Ви се най-щастливите карти, които съм виждала досега. Няма да мине и години и Вие ще се омъжите. За Вас ще се ожени млад и много, много богат поп купа – милионер. Сигурно е търговец, защото много пътува. Но за да се съедините с него ще трябва да преодолеете голямо препятствие. На пътя Ви ще застане някакъв възрастен поп спатия, но Вие сте длъжна да постигнете своето. След като се омъжите, ще заминете далече оттук – вероятно зад морето... Дължите ми една гиней за покръстването в християнство на негрите-езичници.

– Толкова съм Ви благодарна! – каза мисис Мак Лири и извади една гиней от чантичката си. – Толкова съм Ви благодарна! Кажете, моля Ви, мисис Майерс, а колко ще струва... без неприятностите?

– Съдбата е неподкупна – с достойнство произнесе старата дама. – А с какво се занимава Вашият баща?

– Служи в полицията – с невинен вид излъга мисис Мак Лири. – В криминалния отдел.

– Аха! – рече гледачката и извади три карти от колодата.

– Лоша работа, много лоша! Предайте му, мило дете, че го заплашва сериозна

Живописиста не разказва

Галеристът Огнян Боев, който е домакин на тази експозиция*, притежава привилегията да е посредник на живописната култура на всеки един от художниците, намерили пристан в гостоприемното пространство на изложбената му зала. Умението му да противопоставя един на друг известни български художници, сред които е и Леон Бабачев, ги прави съмишленици.

Живописните платна на Бабачев са убежище за душата. Те са белязани с магията на пластичния език и в същото време поднасят неочаквани композиционни решения. И тъкмо затова изложбата приканва към вглъбяване и тишина.

В платната доминира живописната метафоричност. Яркият рисунък, демонстриран от Леон Бабачев в неговото деликатно състояние е привнесен от палитрата на голям майстор.

В представените творби всяко изображение е подчертано по строго индивидуален начин, композициите са съчетани в особена живописна хармония. Те са блестящ синтез между добродетелите на класическата пластика и абстрактната елегантност.

При Леон Бабачев нито една творческа идея не е пропиляна, камо ли изоставена. Възходящите степени на неговите търсения следват една след друга, живописните му платна са крайпътни знаци на собственото му духовно битие, което започва далеч от времето на първите му значими успехи като живописец.

Изложбата е съградена от равностойни творби, поради което е трудно да се отличи някоя за сметка на другите. Те всички са резултат от несъмнено майсторство.

Посетителят се изправя пред тези платна не просто като пред сюжетни развръзки – изправя се пред невидимото присъствие на твореца и беседва с неговите внушения и асоциации. Леон Бабачев е сред живописците, самоналожил си безпощадна естетическа дисциплина. В платната доминира ярката тоналност.

Казват, че живописиста не разказва. Тя нашепва. В случая шепотът напомня, че художникът не спира живописното си развитие. И докато съществуват създатели като Леон Бабачев, изобразителното изкуство е обречено да пребъде.

Хари Хараламбиев

* Новата, 15-а самостоятелна изложба на автора в Арт галерия Боев – Пазарджик.

